

11 275

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

SOCIALĂ, CRITICĂ, ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ

— APARE IN FIECARE DUMINICĂ —

Director : C. RĂDULESCU-MOTRU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

No. 21

Duminică 7 Octombrie 1912

Vol. XII

SUMARUL :

NOUTAȚI : *România față de războiul din Balcani. —
Cum ne recomandăm străinilor.*

CULTURALE

C. RĂDULESCU-MOTRU: *Insemnătatea filosofiei
pentru formarea spiritului științific.*

VLADIMIR GHIDIONESCU: *Bicentenarul nașterii lui
Rousseau în Geneva (cu 2 ilustrații).*

LITERATURA

D. IACOBESCU: *Vis negru (versuri)*

ADRIAN MANIU: *Varianta unui cântec pierdut. —
Grănicerul.*

CRONICA LITERARĂ

ION TRIVALE: „Zâna din fundul lacului“ de N.
Davidescu. — „Visări păgâne“
poesii de Ion Pillat.

DEM. I. THEODORESCU: *Zeilor le e sete.*

INSEMNAȚI : *Istoricul frământărilor balcanice. — Re-
ligia în școală. — Advocații și literatura. — Iaroslav Ver-
chlicky.*

REVISTA REVISTELOR : *Bursa. — Convorbiri Lite-
rare. — Școala.*

MEMENTO :

EXEMPLARUL : 25 BANI

ABONAMENTE :

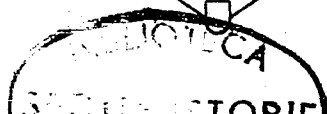
In țară : pe un an (2 volume sau 48 numere) 10 Lei ; In străinătate : pe un an 12 Lei
„ „ pe șase luni (1 volum sau 24 numere) 6 „ „ „ pe șase luni 7 „

Abonament de probă : Lei 1.50 pe trei luni.

DIRECȚIA : București, Bulevardul Ferdinand, 55 - Telefon 8 66.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

București, Calea Victoriei, 60 (Pasagiul Imobiliara, 3) - Telefon 30 11.



La Administrația revistei: Calea Victoriei 62 (în pasagiu), se găsesc de vânzare pentru cititorii noștri, cu preț scăzut, următoarele lucrări:

(Cumpărătorii din provincie vor mai adăoga la costul cărților comandate și un 10 bani de fiecare leu; aceasta pentru cheltuiala transportului).

Colecțiunea volumelor apărute din Noua Revistă Română:

Volumele I—IV (Prima serie) cu 5 lei volumul.

Volumele V—XI, 1.50 lei volumul legat.

Transportul în provincie al acestor volume (V—XI) costă: 60 bani pentru 1 sau 2 vol; 1,10 pentru 3 sau 4, vol. și 1,60 pentru 5, 6 sau, toate 7 volumole.

Puterea Sufletească de C. Rădulescu-Motru (scriere premiată de Academia Română), lei 6.

Biblioteca Noei Reviste Române, 15 bani volumul:

No. 1. *In zilele noastre de anarhie*, de C. Rădulescu-Motru.

No. 2. *Sufletul neamului nostru*, de C. Rădulescu-Motru.

No. 3. *Contractul muncii*, de D. Negulescu.

No. 4. *Frica de moarte; Sinuciderile din mizerie* de N. Zaharia.

No. 5. *Psihologia prostului; Prostul în viața socială; Cerșetorii în haine negre*, de N. Zaharia.

Cultura română și politicianismul (ediția III-a Socec), de C. Rădulescu-Motru cu 75 bani (în loc de lei 1,50).

Poporanismul politic și democrația conservatoare, de C. Rădulescu-Motru. Prețul 50 bani.

Thomas Carlyle, viața și operele lui, de C. Antoniade, 3 lei.

Naționalismul, (cum se înțelege—cum trebuie să se înțeleagă) de C. Rădulescu-Motru, 80 bani.

Psihologia Ciocoismului—Psihologia Industriașului, de C. Rădulescu-Motru, 15 bani.

STUDII FILOSOFICE

Organul Societății de Studii Filosofice din București

Revistă pentru Cercetările de Psihologie

teoretice și aplicate la:

Știința dreptului, Pedagogie și Sociologie

Director, C. RĂDULESCU-MOTRU

Professor la Universitatea din București

Dir. colecțiunea „Studii filosofice” au apărut până acum:

Volumul I, scris în întregime de d. C. Rădulescu-Motru, cuprinde: *Valoarea silogismului. Problemele Psihologiei. Cestimi de estetică. Valoarea științei. Organizarea rațională a Universităților. Psihologia martorului. Psihologia industriașului. Știință și energie.*

Volumul II, cu colaborațiunea D-lor C. Rădulescu-Motru, D. Drăghicescu, C. Antoniade, G. G. Antonescu, I. Petrovici, Eugen Pörn. I. F. Buricescu, I. Ghibănescu, etc., cuprinde: *Psihologia revoluționarului. Determinismul social. Filosofia lui H. Bergson. Critica estetică. Atomismul filosofic. Importanța pedagogică a individualității etc. Comunicări. Bibliografie.*

Volumul III, scris în întregime de d. C. Rădulescu-Motru, cuprinde: *Afirmarea personalității în principalele momente ale culturii. Legea conservării unității sufletului. Persoană și mediu.* (Acest volum formează Puterea Sufletească, din Partea I—III).

Volumul IV, scris în întregime de d. C. Rădulescu-Motru, cuprinde: *Mecanismul actului voluntar. Caracterul. Puterile sociale. Cultura.* (Acest volum formează Puterea Sufletească din Partea IV—V).

Volumul V, cu colaborațiunea D-lor: I. Petrovici, Marin N. Ștefănescu, St. Antim, Marcel T. Djuvara, G. Antonescu, I. Bucovineanu, cuprinde: *O nouă metodă inductivă. Logica și problemele metafizice. Substratul economic al familiei. Teoria noțiunilor etc.*

Volumul VI, cu colaborațiunea D-lor: Vladimir Ghidionescu, Marin N. Ștefănescu, G. G. Antonescu, Nisipeanu, cuprinde: *Pedagogia științifică și noile reforme școlare. Criza Logicii. Revista Revistelor etc.*

Prețul fiecărui volum e de 6 lei.

Pentru abonații „NOUEI REVISTE ROMÂNE” se acordă o însemnată reducere de preț.

În abonament „STUDIILE FILOSOFICE” împreună cu „NOUA REVISTA ROMÂNĂ” costă 15 lei anual.

Volumul VII din „Studii filosofice” cuprinde:



Ediția populară 4 lei.

Îată câteva numai din capitolele cuprinse în această lucrare: Introducere. — 1. Definiția Metafizicii. Științele speciale și Metafizica. — 2. Importanța și utilitatea Metafizicii. — 3. Diferența dintre Metafizică, Artă și Religie. — 4. Metafizica și cultura.

Partea I.—Conștiința oglindă. Critica realismului naïv

Capitolul I.—*In fața universului.*—O veche iluzie.—Contrastul dintre cer și pământ în vechea mitologie.—Existența.—Platon și creștinismul.—Știința modernă.—Mecanismul universal.—Fenomene care nu se pot explica prin mecanică.—Fenomenele sufletului.—Omul vîrnier

Capitolul II.—*Oglinda conștiinței.*—Asemănarea înelătoare dintre oglindă și conștiință.—Oglinda vrăjită care vede peste tot.—Rădăcînile simțurilor.—Solștii.—Rațiunea în opoziție cu simțurile.—Materialiștii și idealiiștii. Iem. Kant.—Romanticii. Hegel. Schopenhauer punctului de vedere kantian. Influența hegeliismului asupra scriitorilor contemporani. Închipirea Kant!

Capitolul III.—*Valoarea științei.*—Exagerațiunile materialismului.—Relativitatea științei.—Înțelegerea mai complexă a conștiinței duce la concluzia că știința are o valoare relativă.—Până unde merge relativitatea științei.

Capitolul IV.—*Convîngerea.*

Capitolul V.—*Logica nouă.*—Acceea ce este mediul biologic pentru o plantă, este mediul cultural pentru știință.—Știința și basmul.—Logica din punct de vedere genetic și din punct de vedere formal.—Cestimi noi pentru Logica.

Capitolul VI.—*Adevăr și minciună.*—Oamenii pe cari nu-i înțelegem fiindcă ne sunt superiori.—Oamenii pe cari nu-i înțelegem fiindcă ne sunt inferiori.—Propaganda adevărului și meșteșugul minciunii.—Cum sunt minții albatocii.—Politica și minciuna.—Reclama necinstită.—Reclama în public de jos și reclama în public de sus.—Biruința Adevărului.

Partea II.—Conștiința transcendențială. Critica filosofiei kantiane.

Capitolul I.—*Kant și continuatorii săi.*—Exagerațiunile încurajate de filosofia lui Kant.—Insuficiența filosofiei lui Kant.—Conștiința în genere și conștiința individuală.—Pragmatismul și raționalismul intransigent.—Biologismul.—Johannes Müller.—Richard Avenarius.—Ernest Mach.—Biologismul metafizic. Arthur Schopenhauer. Friedrich Nietzsche. Henri Bergson.—Romantismul. Hegel.—Teoria Sociologică. Emil Durkheim.

Capitolul II.—*Spre o mai bună înțelegere a filosofiei kantiane.*—Înțelegerea problemei kantiane cu toate marile probleme filosofice.—Insuficiența încercărilor făcute de a complexa pe Kant.—Cum trebuie înțeleasă importanța pe care o are pentru știința perspectivă kantiană.

Partea III.—Conștiința reală. Personalismul energetic.

Capitolul I.—*Problema eternă.*—Antropomorfismul naïv și buddhismul.—Metafizica raționalistă.—Identitatea între unitatea din conștiința omenească și unitatea din univers.—Forma sub care apare la Kant soluțiunea identității.—Direcțiunea în care trebuie căutată complexarea filosofiei lui Kant.

Capitolul II.—*Monismul.*

Capitolul III.—*Personalismul energetic și supra-omul lui Fr. Nietzsche.*—Legea exercițiului. Atențiunea.—Deosebirea dintre conștiințele animalelor și conștiința omenească.—Rolul conștiinței în organism.—Idealul.—Optimismul.—Vocațiunea.

NOUĂ REVISTĂ ROMÂNĂ

UN NUMĂR : 25 BANI

ABONAMENTUL.

In afară pe un an (2 volume sau 48 numere) 10 lei
" " " zece luni 6 "
In străinătate pe un an 12 "

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

Director : C. RADULESCU-MOTRU
Profesor la Universitatea din București

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
București, Calea Victoriei 62. (Pasajul No. 9)
Telefon 3011

DIRECȚIA : Bulvardul Ferdinand 55
Telefon 8,66

No. 21

DUMINICĂ 7 OCTOMBRIE 1912

Vol. XII

NOUȚĂȚI

România față de războiul din Balcani.

Ziarele germane încep să ne dea câteva relațiuni precise asupra politicei pe care o urmează România față de războiul din Balcani. Din ziarele românești nu putem afla nimic, cum este și natural. Politica externă a României se precizează în sferă prea înalte, pentru ca ziariștii români să poată ajunge până la izvorul ei de informații.

Ziariștii germani se găsesc în alte condițiuni; pe informațiunile lor putem pune temei.

Correspondentul ziarului *Vossische Zeitung* telegrafiază din București următoarele, cu privire la manevrele regale :

La început 60.000 de soldați erau destinați să facă o demonstrație militară, pentru ca să oprească pe bulgari dela mobilizarea armatei. Când aceasta totuși s'a făcut, România a luat o atitudine expectativă, de oarece nu voia să împiedice acțiunea pacifică a marilor Puteri. Această politică s'a făcut la sfatul și influența directă a Rusiei și Austro-Ungariei. Simptomatic pentru aceasta a fost numirea Regelui Carol ca feldmareșal rus, care a coincident cu mobilizarea Statelor Balcanice.

Austro-Ungaria n'a voit să producă impresia ca și când ar atâta România contra Statelor creștine balcanice. România va trebui să ia măsuri militare de precauțiune.

Dacă astăzi s'ar schimba raporturile de posesiune în Balcani în defavoarea României, aceasta va ști să-și apere cu energie interesele.

Aceste informațiuni corespund cu multe altele pe cari le publică ziarele străine. Formula politicei românești pare stabilită astfel :

România păstrează neutralitatea, câtă vreme se menține statu-quo în Balcani, dacă însă statele beligerante își vor mări teritoriul în paguba Turciei, atunci și România va intra în acțiune și își va apăra interesele sale cu cea mai mare energie.

Câteva ziare străine precizează încă și mai bine modul cum va intra în acțiune România; ele ne spun că România își v'a susține interesele la Congresul internațional ce se va întruni spre a discuta rezultatele războiului.

Să ne fie permis a discuta puțin această linie de conduită, care se indică politicei românești.

Statele creștine din Balcani, care au intrat astăzi în războiu cu Turcii, nu așteaptă nimic dela un congres internațional. Ele știu că marile puteri europene au hotărît să se păstreze *statu-quo* în Balcani, cu singura îndatorire ca Turcia să introducă reforme în Macedonia. Dar statele creștine n'au știu, însă, că deși este luată hotărârea ca să se păstreze *statu-quo* în Balcani, ele totuși pot cucerii de fapt ceva din teritoriul Turciei, și acest ceva cucerit de fapt se poate cu vremea schimba într'o cucerire de drept. Căci marile puteri, cât sunt ele de interesate astăzi să aibă liniște în Balcani, tot atât vor fi de interesate și mâine să readucă liniștea; și liniștea se readuce adeseori *consfințindu-se cuceririle de fapt*.

România, păstrând neutralitatea, nu va avea însă nici o cucerire de fapt : cum dar își va valoră dânsa pretențiunile? Pornind un nou războiu? Ori va avea ea, de partea sa, pe toate puterile Europei, așa încât nimic nu va fi consfințit în Balcani în favoarea statelor creștine, până ce nu va fi satisfăcută România?

Cine are naivitatea să creadă posibilă această de a doua ipoteză?

Rămâne dar îndatorirea pentru România de a-și sprijini pretențiunile sale amenințând ea cu războiul! Este aceasta însă o politică înțeleaptă?

Nu numai că nu e înțeleaptă, dar nu este nici chiar serioasă.

Amenințarea cu un nou războiu din partea României, nu poate fi luată în serios, pe câtă vreme nu este și atunci asigurată neutralitatea Rusiei. Dar neutralitatea Rusiei nu pare bine asigurată nici acum; — cum dar va putea fi ea asigurată după ce Turcia va fi învinsă?

Linia de conduită pe care și-a fixat-o România, — dacă este să credem ziarelor germane, — nu poate fi explicată decât într'un fel: Conducătorii politicei românești au convingerea că statele creștine vor fi învinse de Turcia, și de aceea ei au opinat pentru neutralitatea României. — C. R.-M.

Cum ne recomandăm străinilor.

În ziarul *St. Petersburgskia Viedomosti*, dela 12 Septembrie trecut, a apărut un interview cu un pretins «bătrân diplomat român» asupra noilor evenimente din Balcani și rolului pe care îl poate avea România pe viitor.

Concepțiunea pe care o are «bătrânul diplomat român» despre viitorul României, este extraordinară, după cum vor judeca și cititorii noștri din cele reproduse mai jos. Iată ce citim în adevăr :

„Dacă opiniunea publică a țării ar fi fost luminată la timp în chestiunile importante ale politicei noastre externe, atunci tututor le-ar fi fost cunoscut, că într'un trecut nu tocmai îndepărtat ni s'au făcut oarecari propuneri, mulțumită cărora noi am fi fost acum în capul federațiunii balcanice, fără a fi făcut cu aceasta un act cât de puțin nesocotit, fără cel mai mic risc și fără a ne fi aventurat într'o politică extravagantă

„Nu trebuie să scăpăm din vedere, că noi, deși nu suntem slavi, suntem totuși foarte înrudiți prin sânge cu bulgarii și sârbii; în trecut popoarele noastre au fost conduse de domni și țari de aceiași sânge. Actualmente chiar, în Serbia și Bulgaria locuiesc mulți români, iar burghezia noastră românească, cel puțin jumătate dacă nu și mai mult, e alcătuită din bulgari și sârbi; însfârșit limba românească contemporană e formată din rădăcini slave și latine și toate aceste trei popoare sunt de aceeași religione — ortodoxă. — Aceste popoare au fost odinioară chiar contopite și formau o parte a imperiului bizantin; în urmă bulgarii și românii se uniră formând imperiul româno-bulgar: prin urmare și trecutul politic al acestor popoare vorbește în favoarea viitoarei lor uniri.”

După ce «bătrânul diplomat român» vorbește de refuzul M. S. Regelui Carol de a primi, odată, coroana Bulgariei, și altă dată a Serbiei, și după ce critică acest refuz, termină astfel :

„Interesul statului reclamă jertfirea idealului național. Apoi, la dreptul vorbind, care dintre noi mai crede astăzi în curățenia idealului național? Boerii noștri sunt, sau greci, sau chiar de origină slavonă, clasa mijlocie e aproape toată bulgaro-grecească.... rămâne singură țărânumea care formează masa compactă a românilor, dar ea nu joacă aproape nici un rol în ideea de stat. În sfârșit, noi trebuie să alegem una din două: sau să ne împăcăm cu ungurii și încheiăm cu dânsii o alianță împotriva slavilor, să renunțăm la idealul nostru național în Transilvania; sau să încheiem alianță cu slavii și să ne slavizăm, de oarece suntem înconjurati de slavi și mai de vreme ori mai târziu aceasta va trebui să se întâmple.”

Așa ne recomandăm noi Români, — și când suntem bătrâni diplomați, — străinilor. — *Verax.*



CULTURALE

INSEMNAȚATEA FILOSOFIEI

PENTRU

FORMAREA SPIRITULUI ȘTIINȚIFIC *)

Între cercetările filosofice și cercetările științifice, propriu zise, n'a fost totdeauna acordul pe care îl vedem astăzi. Cu vre-o cincizeci de ani în urmă eră chiar între ele, un fel de dușmănie. Cine, în congresele științifice de acum cincizeci de ani, ar fi susținut necesitatea filosofiei pentru formarea spiritului științific, ar fi trecut, sau drept un spirit neștiințific, sau drept un spirit paradoxal. Pe vremea aceea filosofia eră socotită de către omul de știință specialist, ca un fel de literatură eșită din fantazia acelora, cari nu au destul talent ca să facă literatură cum trebuie ori n'au destul astâmpăr, ca să înceapă o cercetare științifică serioasă.

Astăzi, negreșit, vremurile sunt altele. Astăzi, acordul între filosofie și știință este stabilit pe deplin. Cu prea puține excepțiuni, nici un cap cugetător nu crede îndreptățit antagonismul de altădată. Filosofii au reintrat în laboratoarele oamenilor de știință, iar specialiștii acesteia au prins iarăși gustul ca să scrie cărți de filosofie și chiar de metafizică. S'au reluat raporturile de altădată. S'au reluat, fiindcă de fapt, afară de o mică perioadă de timp, care a fost înaintea noastră cu vre-o cincizeci de ani, niciodată nu găsim un antagonism între filosofie și știință. Istoricul cel mai pretențios n'ar putea să facă o demarcațiune între oamenii de știință și între filosofi, pe vremea culturii grecești sau în evul mediu; pe vremea renașterii, sau în secolele XVII și XVIII. Numai dela începutul secolului al XIX-lea și până pe la jumătatea acestui secol, se aud marșurile răboinice ale științei contra filosofiei și ale filosofii contra științei. Numai cugetătorii din acest interval de timp, după cum erau oameni de știință specialiști sau filosofi, se dușmăneau între ei, iar astăzi numai acei ce stau sub influența aceluiași cugetător se mai dușmănesc înainte. Asemenea influență însă scade pe zi ce mergem. Ici și colo, la rari momente, mai întâlnim pe câte un om de știință, care să-și facă un merit din faptul că nu înțelege de loc filosofia, și care să-și reducă rolul său la acela de a fi simplu tălmăcitor de fapte. Instituțiunile superioare de cultură, incaltelea, s'au emancipat cu desăvârșire de sub influența cugetătorilor din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Cele mai multe din acestea nici n'au căzut sub o asemenea influență, fiindcă ele existând dinainte de secolul al XIX-lea, au dus cu ele mai departe spiritul larg în care fuseseră fondate. Câteva instituțiuni tinere, nu

mai, acelea chemate la viață după 1850, sunt singurele care mai păstrează urmele vechii dușmăanii dintre știință și filosofie.

Care a fost cauza dușmăanii de odinioară, și care este cauza acordului de acum? Răspunsul la aceste întrebări va fi în același timp și dezvoltarea subiectului pe care mi l-am propus să-l discut înaintea D-v., sub titlul de „Insemnătatea filosofiei pentru formarea spiritului științific“.

Cauza care a provocat dușmănia dintre filosofie și știință, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, este strâns legată de o mare descoperire câștigată în domeniul filosofiei, și care a și revoluționat cercetările filosofice de până aci; a fost noua explicare pe care o dăte filosoful Iem. Kant funcțiunii de cunoaștere a minții omenești. Descoperirea care aveă să dea o nouă viață filosofiei, eră ea tocmai aceea care aveă să cauzeze pentru moment o înstrăinare a filosofiei de cercetările științifice.

Să vedem cum se explică această coecidență, care la prima vedere pare extraordinară.

Înțelegerea funcțiunii pe care o are mintea omului de a cunoaște, este deopotrivă de importantă atât pentru filosofie cât și pentru știință. Se poate chiar zice că nu poate fi un început cât de rudimentar în filosofie, sau în știință, fără ca acest început să nu cuprindă o înțelegere, ori o teorie oarecare, despre procesul pe care îl operează mintea omenească când ia cunoștință de lucrurile care o înconjoară. În prima reflectare critică, asupra datelor venite prin simțuri, este dela sine înțeles un răspuns la întrebarea ce este real și ce este numai iluzie, sau ce este adevărat și ce este fals. Fără acest răspuns prealabil, nici filosofia nici știința nu pot începe.

Acordul, ca și desacordul dintre filosofie și știință, poate fi, cum ușor este de înțeles, consecința unei divergențe în conținutul acestui răspuns; căci o divergență și încă foarte mare poate să fie aci, negreșit.

Până la începutul secolului al XIX-lea divergența aceasta însă nu s'a produs. Este drept că nu eră o identitate de păreri între filosofi și oamenii de știință, în aceea ce privește răspunsul la marea întrebare pusă mai sus: nu eră o identitate de păreri nici între filosofi luați în parte; dar o modalitate de împăcare există totuși. Atât filosofii cât și oamenii de știință admiteau într'o largă măsură răspunsul dat de așa zisul bunul simț și care consistă în credința, că există în afară de noi o materie cu proprietăți bine definite pe cari mintea le poate oglindii și din care ea poate închea o cunoștință științifică. Realul și adevărul se aflau, după credința bunului simț, bine separate de condițiunile subiective ale minții, așa cum sunt bine separate și obiectele oglinzite de oglinda care este pusă în fața lor. Unii filosofi, și înainte de sfârșitul secolului al XVIII-lea puseseră în discuție rolul activ pe care îl are conștiința omenească în formarea cunoștințelor științifice, dar această discuție nu răsturnase niciodată credința bu-

*) Conferință ținută în ziua de 5 Octombrie la Galați, cu ocazia congresului *Asociațiunii pentru înaintarea și răspândirea științelor*.

nului simț. Filosofii în majoritate, dimpreună cu oamenii de știință, credeau în materie și în proprietățile ei. D'Alembert, bunăoară, filosof și om de știință în acelaș timp, membru al Academiei franceze și unul din redactorii principali ai *Enciclopediei* franceze, ne enumără în discursul preliminar al acestei monumentale opere diferitele proprietăți ale materiei ca întinderea, multiplicitatea, impenetrabilitatea, mișcarea, atracțiunea, culoarea, etc., cari rând pe rând sunt desprinse, zice el, din totalitatea corpurilor sensibile pentru a formă obiectul unei științi; așa că după dânsul edificiul științei apare ca o copie în miniatură, după edificiul cel mare al naturii. În afară de proprietățile materiei erau ținute în seamă și proprietățile subiective ale cunoștinței, D'Alembert le recunoaște și el, dar aceste din urmă proprietăți nu au nici un rol pozitiv în formarea cunoștințelor științifice, ele apar mai curând cu un rol negativ, sau ca un rău necesar legat de natura sufletului omeneșc.

Contra acestei credințe a bunului simț, pe care cu puține modificări o împărtășeau și filosofii și oamenii de știință ai acelei vremi, se ridică noua teorie a filosofului Iem. Kant dela sfârșitul secolului al XVIII-lea. Acesta răstoarnă cu totul afirmațiunea fundamentală a materialismului. După el, nu mintea omenească oglindește materia și proprietățile materiei, ci materia, dimpreună cu proprietățile sale, sunt creațiuni datorite funcțiunilor și formelor apriori ale minții omenești. Nu mintea are rolul pasiv și negativ, ci tocmai în ea stă izvorul realului și adevărului.

Noua teorie, prin care Kant explică funcțiunea de cunoaștere a minții omenești, nu aveă să înlătore din primul moment, vechea credință. Credințele bazate pe bunul simț nu cedează așa de îndată. Dar aceste credințe nu sunt nici fortărețe invincibile; ele cedează cu timpul în fața argumentelor. Apoi chiar atunci, când nu cedează, ele totuși n'au puterea să împiedice ca noile teorii să-și urmeze drumul. Așa s'a întâmplat și în multe alte ocazii. Când Copernic a venit cu noua sa teorie heliocentrică, după care pământul se învârtește în jurul soarelui, și nu soarele în jurul pământului, contrazicând astfel datele simțurilor,—bunul simț n'a cedat dintr'odată, dar aceasta n'a oprit pe cugetători să continue pe urmele lui Copernic și să ajungă la constituirea Mecanicei. Așa și după lovitura pe care o primea bunul simț din partea teoriei kantiene. Bunul simț n'a cedat, dar filosofii urmași ai lui Kant, ca după un al doilea Copernic, și-au continuat drumul și au constituit o nouă filosofie.

Dar au mers singuri acești urmași timp de cincizeci ani aproape, căci oamenii de știință au rămas de partea bunului simț. În acest interval se produse divergența dintre știință și filosofie. Filosofia, sub farmecul noiei descoperiri, deveni din ce în ce mai idealistă, pe când știința, înfricoșată de a nu pierde aceea ce câștigase până aci, se îndârji din ce în ce mai mult în banalitatea materialismului. Aceasta fu epoca dușmăniei, de care vorbeam. Filosofii, înerezuți în puterea de creațiune a conștiinței omenești,

clădesc sisteme peste sisteme fără a ține seamă de observațiunea externă, iar oamenii de știință privind cu milă la filosofii cari să avântau în sferile idealismului, pe care ei, îl și confundă cu o nouă formă a misticismului, se pironesc la fapte, fapte și iar fapte. Aceasta fu epoca exagerațiunilor de o parte și de alta: a romantismului filosofic, și a platitudinii științifice. După vre-o cincizeci de ani însă, revoluțiunea lui Kant ajunse să nu mai sperie pe oamenii de știință. Aceștia începură să se deprindă cu ideea că soliditatea științei nu pierde nimic, dacă bazele acestei științe sunt așezate pe funcțiunile conștiinței iar nu pe proprietățile materiei, întocmai cum odinioară nici soliditatea caselor de locuit nu se slăbise de loc, fiindcă Copernic arătase că pământul se învârtește în jurul soarelui! Fisiologii fură cei dintâi cari cutezară să se apropie și să cerceteze așa zisele exageranțe ale filosofilor. Johanes Müller, un iustru om de știință, nu stătù mult la îndoială și trecù de partea noiei teorii filosofice. După el veni rândul marei lui Hermann von Helmholtz; apoi al lui Du Bois-Raymond; apoi al lui W. Wundt; și după aceștia al multora alții. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, marele chimist W. Ostwald putù să anunțe, în sfârșit, că materialismul a fost învins. Astăzi teoria revoluționară a lui Kant a intrat în uzul comun și ea nu mai sperie pe nimeni dintre cei cari sunt în curent cu mișcarea științifică a timpului. Încă ceva mai mult. Când vrei astăzi să afli contribuțiuni noi la progresul filosofiei, ești în îndoială în cotro să te îndrepti: spre scrierile filosofilor de specialitate, sau spre scrierile oamenilor de știință, atât de înaintat este acordul între știință și filosofie. Ultima fascicolă din *Revue de Métaphysique et de Morale*, pe care o iau la întâmplare¹⁾ cuprinde între altele, următoarele studii: „Pentru ce spațiul are trei dimensiuni“, scris de H. Poincaré; „Ideile cosmogonice moderne“, scris de E. Belot; „Filosofia matematicelor după Russell și Whitehead“, scris de Dufumier, studii cari câte și trele pot intră în orișice revistă specială de știință exactă, și ceea ce găsim în *Revue de Métaphysique* se repetă în mai toate revistele filosofice. Perioada dușmăniei este așa dar, astăzi, închisă.

Aș putea să mă opresc la această constatare, care stabilește în deajuns însemnătatea pe care o are filosofia în judecata oamenilor de știință. Dar în subiectul nostru este anunțat ceva mai mult. Constatarea de până aci s'ar putea interpreta în sensul, că se recunoaște existența filosofiei ca o știință separată, la progresul căreia colaborează matematicienii, fizicienii, chimiștii, etc., alături de filosofii de profesiune, dar nu în sensul că este de mare însemnătate studiul filosofiei pentru pregătirea spiritului științific însuși. Și tocmai aceasta o anunțasem noi prin titlul subiectului nostru. Cu constatarea făcută mai sus să împacă și cei cari au mai rămas printre detractorii filoso-

1). No. pe Iulie 1912.

fiei. Nimeni nu poate împiedică, zic aceștia, pe omul de știință specială ca să-și întrebuințeze orele sale libere în cercetări și speculațiuni filosofice, cum nimeni nu-l poate împiedică să scrie și poezii, dar aceasta nu însemnează că el trage un profit pentru știința sa proprie din orele consacrate filosofiei. Un H. Poincaré, un W. Ostwald, un W. Wundt, un Haeckel, un Ernest Mach; un de Cyon; un Rignano, etc., oameni de aceștia geniali, eșiți afară din rândurile celor ce socotesc cu minutul îndatoririle lor profesionale, și chiar adaogă cu puțină ironie detractorii filosofiei, oameni de aceștia cari s'au cam apropiat de etatea pensionării, ei pot să se ocupe cu filosofia, și este chiar frumos din partea lor că se ocupă, dar oamenii de știință, câți nu sunt ca ei, aceia mai ales cari își încep acum cariera, ar face bine să nu se prea încurce în ale filosofiei, fiindcă nu vor trage un mare profit dintr'însa. Pentru națiunea noastră românească, în special, detractorii au un argument mai mult. Filosofia, zic ei, este un lux pentru o națiune așa de tânără și săracă ca a noastră; filosofia este bine să o lăsăm pe seama străinilor, și noi să ne mulțumim cu ce vom împrumutată din muncă acestora!

Ei bine, convingerea noastră, care sper să fie în curând împărtășită și la noi de toată lumea cultă, este tocmai contrară. Noi credem că filosofia trebuie să intre în preocupațiunile de tinerețe ale ori și cărui om de știință, și că ea trebuie să fie cultivată tocmai de omul de știință care aparține unei națiuni tinere și sărace, fiindcă filosofia constituie cea mai bună pregătire pentru formarea spiritului științific în genere.

Intr'adevăr: să examinăm în ce consistă spiritul științific al unui om, și vom vedea de îndată cum adevărul acestor afirmațiuni reese dela sine.

Să fie el oare, spiritul științific, un dar căzut din ceruri, pe care fericitul care îl are îl întrebuințează ca pe o oglindă fermecată, spre a privi cum se resfrânge în el toate câte se petrec în cer și pe pământ? Mă îndoiesc ca să mai fie astăzi cineva care să creadă în asemenea daruri cerești. Poate că în basme să mai fie câteodată vorba de omul vede-tot, știe-tot, ce prin minte nici gândește și toate le socotește... În realitatea pe care o trăim noi, lucrurile se petrec altfel. Spiritul științific consistă aci într'o atitudine critică, pe care și-a câștigat'o mintea unora, în urma unei munci încordate și permanente. Spiritul științific nu se coboară din cer, vai! cu toate rugăciunile noastre către a-Tot-Puternicul, ci se dobândește prin muncă și stăpânire de sine, este o cucerire a sufletului omenesc, poate cea mai înaltă cucerire, iar nu o binecuvântată pomfană. Din naștere nu-l are nimeni. În sufletul celui nou născut este loc pentru multe stări și acte de conștiință, dar numai pentru aceace se numește spirit științific nu este nici un loc. Locul acestuia trebuie cucerit; și încă cu ce greutate! Trebuie demolată înclinațiunea naturală, pe care mintea fiecăruia o are spre tot ce este extraordinar

și mistic; trebuie înlăturată dispozițiunea spre imitațiune și sugestione, iar în locul ei întărite mișcările de înfrânare și de atențiune; trebuie ținut în loc cursul năvălitor al stărilor din conștiință, pentru a face posibilă reflectarea; și câte altele nu trebuiesc făcute înainte de a da sufletului omenesc atitudinea critică, în urma căreia începe posibilitatea științei. Cu ochi și urechi, precum și cu dispozițiuni de gândire vin mulți pe lume; dar nu toți aceștia au spiritul științific, ci numai aceia îl au cari au dobândit atitudinea din care se deschide perspectiva vederei, a auzului, și a gândirei celei bune. În zadar ochiul, și auzul sunt ajutate de cele mai bune instrumente; în zadar stă la dispoziția gândirei o bibliotecă sau chiar o memorie bogată; dacă atitudinea critică nu este încă dobândită; dacă sufletul celui ce vede, aude și cugetă, este stăpânit de patimi și dus de alte interese decât cele ale adevărului, știința nu se produce, ci se produce în locul ei, superstițiile și minciuna. Înainte de a voi adevărul științific, trebuiesc pregătite funcțiunile sufletești pe care acesta va avea să se sprijine; căci adevărurile științifice, ca să se producă, au nevoie de un teren special, întocmai cum și semințele de grâu au nevoie, ca să răsară, de un teren vegetal special.

Înțelegând astfel spiritul științific, — și nu văd cum s'ar putea altfel, — înțelegem și însemnătatea pe care o are filosofia în pregătirea lui. Perspectiva omului de știință de astăzi, nu mai este vechea perspectivă a materialismului de odinioară, care în fapt eră identică cu perspectiva naivă a simțurilor, ci este o perspectivă care nu se poate câștiga decât în urma reflexiunii critice. Impenetrabilitatea, greutatea, forma, întinderea, asperitatea corpurilor, etc., toate aceste proprietăți ale materiei pe care le putem pipăi cu mâna, erau înainte vreme luate ca date constante ale unei obiectivități în afară de noi, și ca atare ele constituiau bazele științei; astăzi ele sunt definite ca raporturi ale energiei. Și ce este energia? Un raport cantitativ eșit din calculul matematic. Proprietățile materiei ni s'au volatizat dinaintea ochilor. În locul lor, știința cea nouă ne dă definițiuni abstracte. Până și intuițiunea spațiului, pe care ne obișnuisem să o considerăm ca o bază indispensabilă pentru axiomele geometriei, în perspectiva cea nouă a științei unui H. Poincaré se înlocuiește cu raporturi abstracte, și apare ca o intuițiune între multe alte intuițiuni posibile ale spațiului, iar geometria de până acum, ca una din geometriile adaptabile simțurilor noastre. Vechia noțiune a materiei este gonită de peste tot locul, din cauză că este găsită prea grosolană pentru noile cunoștințe științifice eșite din analiza fenomenelor naturii. Bunul simț, care se revoltase odinioară contra teoriilor filosofice, nu se mai regăsește acum acasă la el nici în teoriile științifice. Perspectiva științifică cea nouă s'a ridicat peste datele naive ale simțurilor, și ea se îndreaptă spre orizontul cel larg al abstracțiunii. Aci însă se întâlnește cu filosofia, și în special cu *Teoria cunoștinței*, și cu *Metafizica*. Geneza și legile abstracțiunii au constituit dela început una din

BI-CENTENARUL NAȘTEREI LUI ROUSSEAU IN GENEVA

— EXPOZIȚIA ICONOGRAFICĂ —

principalele preocupări ale filosofiei. Apoi tot filosofia s'a preocupat de înțelegerea funcțiilor conștiinței omenești, fără de care abstracțiunea nu s'ar putea produce. Cu deosebire, dela revoluțiunea operată de teoria lui Kant, filosofia a introdus în cercetările sale atitudinea critică, pe care o reclamă astăzi cele mai elementare noțiuni ale științei. De ce nu s'ar folosi atunci știința de rezultatele toate, câte le-a dobândit până acum filosofia?

Este neapărat o mare satisfacție pentru un cugețator, ca el să ajungă prin sine însuși la toate adevărurile de care are nevoie. Pascal, bunăoară, care se zice că a descoperit el singur, fără ajutorul nimănui, toate adevărurile geometriei lui Euclid, adevăruri care se puteau învăța în timpul lui ușor dela alții, prezintă netăgăduit un frumos exemplu, în această privință. Dar câți sunt ca Pascal? Și, în definitiv, chiar dacă ar fi mulți ca Pascal, de ce s'ar mai reface un drum făcut de alții? Timpul este așa de prețios, și el stă așa de puțin la dispoziția omului de știință.

Spirit științific are astăzi numai acela care posedă o înțelegere clară a funcțiilor conștiinței omenești. De înțelegerea acestor funcțiuni depinde înțelegerea axiomelor geometriei și a matematicilor, în genere. Timpul, spațiul, numărul, multiplicitate, infinitul și toate noțiunile fundamentale cu cari operează matematicianul, nu pot fi studiate separat, ca obiecte în afară de noi, ci numai în legătură cu activitatea conștiinței noastre. Primele noțiuni ale fizicii și chimiei, de asemenea, nu se reazimă pe substratul aparent al simțurilor, ci pe legea cauzalității, care este o determinare impusă de conștiința noastră. Tot o determinare a acestei conștiințe găsim și la baza criteriului de valoare, cu care operează economistul și istoricul. Dela cele mai pipăibile proprietăți ale așa zisei materii, până le cele mai înalte aspirațiuni ale idealului, adevărul științific se sprijină pe înțelegerea conștiinței omenești. Cine neglijează această din urmă înțelegere și să încrede în pătrunderea sa proprie, sau în bunul simț, acela este un om de curaj, negreșit, dar un om prevăzător nu este în nici un caz; el poate fi un Pascal, dar poate fi și un Don Quichotte al științei. Spiritul științific trebuie să fie prevăzător. Mai ales la popoarele tinere, — cari n'au drumuri bătute de veacuri în căutarea adevărurilor științifice, — mai ales la aceste popoare, omul de știință trebuie să fie prevăzător și să nu plece la drum fără să se înarmeze cu toate cunoștințele filosofice necesare. Negreșit, nu este vorba ca omul de știință să fie mai întâi filosof, și pe urmă om de știință, ci este vorba numai ca omul de știință să știe atâta filosofie, cât îi este necesară pentru a se ridică la spiritul științific de care are nevoie. Căci spiritul științific, încăodată, nu este un dar căzut din ceruri, ci este o cucerire; și la această cucerire omul de știință a fost precedat de către filosof.

C. Rădulescu-Motru

Geneva, patria lui Jean Jacques Rousseau, a sărbătorit în ultimele zile ale lui Iunie, nu numai cu solemnitate oficială, dar mai ales cu entuziasm popular, două sute de ani dela nașterea celui mai genial copil al ei, care a avut soarta, ca ori și ce copil genial, să aibă multe și grave momente de neînțelegere, de hulă, ba chiar și de renegare de îndurat din partea mamei...

Născut la 29 Iunie 1712, fiul ceasornicarului Isaac Rousseau, a fost sărbătorit anul acesta în multe părți de lume, dar nicăeri cu atâta dragoste ca în Geneva. Și lucrul e lesne de înțeles, căci dacă și copilul și-a renegat într'un moment pe mamă, de fapt legătura între amândoi a fost mai puternică decât au crezut-o dânșii.

Spectator al sărbătorilor din Geneva, voesc să fiu criticul lor pentru cititorii revistei, crezând de oarecare interes și pentru noi această manifestare culturală, față de un gânditor, care a trebuit să-și aibă partea lui de înrâurire și asupra unora din vechii scriitori din epoca noastră de regenerare culturală, înrâurire ce nu a fost încă pe deplin precizată.

Ca prolog al sărbătorilor, consider seria de zece conferințe de astă iarnă ale D-lui Bernard Bouvier, profesor de literatura franceză la Universitate, care în numele și ca președintele *Societății J. J. Rousseau* a pregătit terenul intelectual și afectiv pentru înțelegerea vieții și operii scriitorului.

Pe la sfârșitul lui Maiu s'a deschis *Expoziția iconografică*, despre care vreau să vorbesc în special în acest articol. Cu acest prilej, voi atinge și unele puncte principale din viața și opera lui Rousseau, căci acesta a și fost scopul expoziției: să prezinte publicului, prin colecții bogate de tablouri, de estampe, manuscrise, ediții de cărți rare, precum și diferite obiecte, toate până acum împrăștiate, fazele principale și succesive din viața lui Rousseau și evoluția operii lui. Cu alte cuvinte, să ne dea un Rousseau văzut în intimitate și în mijlocul epocii lui, dealungul luptelor vieții și până la gloria apoteozată de unii, contestată de alții.

Dacă sala de intrare a muzăului Rath a fost intitulată sala *Confesiunilor*, ca o indicațiune că cu scene și episoade tocmai din această ultimă operă a lui Rousseau se începe expoziția, lucrul nu trebuie să mire, căci în *Confesiuni* Rousseau povestindu-și viața, expunerea scenelor din ele este o introducere plastică în expunerea operii lui Rousseau. Nu intru în discuția problemei atât de complicată a *Confesiunilor*. Trebuie totuși să amintesc, pentru acei cărora Rousseau, văzut prin *Confesiuni*, le este încă un punct de întrebare dacă nu o cauză de repulsiune și de combatere, că, la lumina noilor cercetări istorice și critice, pentru cari, nu cu puțin au contribuit și *Analele societății J. J. Rousseau* din Geneva, multe

din așa, numitele „orori“ ale vieții acestui om. a căror povestire publică îi măgulea atât de mult sinceritatea, sunt astăzi reduse la alte proporții și interpretate altfel, în ciuda acestei sincerități. Putem asemui pe Rousseau, în această privință, cu un copil care își face o fală din exagerarea câtorva înclinări rele. Dar nu este vorba numai de o reducere de proporțiuni ci mai ales de o înțelegere a vieții și operei lui Rousseau, dela o înălțime filosofico-morală înaccessibilă oricărui „Camelot du roi“ de pe bulevardele Parisului, înțelegere pe care încep să i-o dea frunzașii culturii moderne.



Jean-Jacques Rousseau
scriind romanul „Emile“ în valea dela Montmorency

Estampele și tablourile din această sală, ne reproduc scenele principale și pitorești din copilăria și tinerețea lui Rousseau. Astfel avem: *Intâia întrevvedere a lui Rousseau cu M-me de Warens. Jean Jacques suie într'un cires în tovărășia Domnișoarelor de Grafenried și Galley*; un tablou în colori de Leloir, ne arată pe Rousseau gonit din casa D-nei de Vercellis, în urma faimosului furt al panglicei. Tot interesul îl formează însă aci colecțiile de peisagiuri ale frumoasei localități *Charmettes* și vederile din interiorul castelului D-nei de Warens. Dintre portretele acestea, acela de *De La Tour*, ne redă ceva din grația și inteligența diabolică a acestei femei, care a avut asupra lui Rousseau o așa de mare înrăurire. Se știe că în prima sa ședere la Charmettes, Rousseau și-a făcut o adevărată ucenicie intelectuală, complectându-și educația și instrucția cari suferiau de atâtea lipsuri. *Rousseau la telescop*; *Rousseau în cabinetul de lectură*; *Jean Jacques și Dra Merceret*, a cărei mătură, păstrată în timpul convorbirii ei cu neofitul întru ale inimii Jean Jacques, ne trădează rolul acestei femei în casa D-nei de Warens; în fine. Jean Jacques îngenunchiat în fața D-nei Basile (la Turin), din estampa lui Gavarni, ne indică complexitatea uceniciei intelectuale și sentimentale a tânărului dela Charmettes. Tot aci găsim estampa lui Naudet: *Femea lui*

J. J. Rousseau. Celebra Thèrese Levasseur, cu o bonetă pe cap și un manșon în mâini, ne evocă dramatica problemă a vieții de familie a lui Rousseau, problemă, care constituie și până astăzi finta atacurilor în contra lui. Dar și aci nu numai documentațiunea, dar și mai mult conștiința omenească, lărgită în fața experiențelor complexe ale vieții, ne-ar face să pătrundem mai adânc în mecanismul psihologic al unui om ca Rousseau.

Ca un contrast ironic par'că, stăteau așezate în fața acestei estampe modeste, portretele altor două femei, din ale căror figuri și îmbrăcăminte, se desprindea seducătoarea *nobleță* dintr'o altă lume... Sunt portretele Doamnei d'Epinaș, de Liotard și acel al Doamnei d'Houdetot, de un nepot al ei cu acelaș nume. Și înțeleg de ce fiul ceasornicarului din Geneva ispitit de orbitoarea lumină a acestei lumi necunoscute, și-a făcut loc printre oameni și evenimente, ca să ajungă eroul rafinat al celei mai complicate vieți sentimentale; și cum a îngăduit, ca îngenunchiat înaintea d-nei d'Epinaș, să primească delicata ei muștrare cu un deget; iar, cum ni-l arată un alt tablou, să dea par'că el însuș lecții de sărutatul mâinii, sărutând-o, pe a D-nei d'Houdetot! Cu ce deziluzii însă s'a coborât Jean Jacques de acolo, și cu ce experiențe triste s'a depărtat de acea lume, ne arată dorul lui din urmă după simplitate și singurătate, și mai ales toleranța ce a continuat-o s'o aibă pentru Thèrese Levasseur!

Diferitele peisaje din *Montmorency* și diferite portrete reprezentând pe Rousseau în această localitate, în special tabloul lui *Albrier*, când autorul lui *Emile* compune această operă, ne apropie de altă amintire ce o găsim în aceeași sală sub o vitrină. E vorba de un exemplar al lui *Emile*, al cărui proprietar a fost odinioară Voltaire. La pagina 180 din *Profesiunea de credință a Vicarului Savoyard* când Rousseau scrie: „Veți simți că în nesiguranța în care suntem, este o presumpțiune de iertat să profesezi o altă religie decât aceea în care ești născut etc.“, Voltaire răspunde pe margine, în josul cărții: „Pentru ca să profesezi prostii? mai bine e să taci și să nu profesezi nimic“.

Las la o parte toată colecția de medalii privitoare la diferitele jubileuri ale lui Rousseau, precum și colecția de ediții de mărimile cele mai variate ale operilor sale, și diferitele obiecte ce au aparținut lui Rousseau sau au fost dăruite de el, și trec la *sala portretelor și busturilor filosofului*. Aci avem de a face cu o întrecere a atâtor pictori și sculptori de a prinde și fixa câte un moment din fizionomia atât de capricioasă și ea, ca un reflex se vede a capriciozității sufletești a acestui om. Un bust de Jean Jacquet, ce ni-l reprezintă pe Rousseau cu perucă, rivalizează cu concepțiunea bustului de Pradier, care îi dă o expresiune romană. După această concepție este executată întreagă statuia a lui Rousseau, așezat pe un scaun, din insula J. J. Rousseau din Geneva. Clasici rămân însă, *de La Tour* ca pictor și *Houdon* ca sculptor, în producțiile și schițele lor. Astfel ei sunt și cei mai bine reprezentați în această sală.

În sala intitulată *Prietenii și vrăjmașii lui Rous-*

seau, avem de observat întâiu, un grup de tablouri reprezentând câțiva membrii din familie: Gabriel Rousseau, vărul lui Jean Jacques; Suzanne Gönseron, mătușa lui (cunoscută sub numele de tante Suzon), și în fine David Rousseau, bunicul filozofului, toate aparținând colecției G. Fazy, consulul României.

Dar nimic nu caracterizează mai bine această sală, decât un grup de câteva estampe, reprezentând pe Rousseau cu Voltaire. Într'una din ele Voltaire călare pe un monstru căzut, ține un biciu în mână, pe când Rousseau mai la o parte, îmbrăcat în piele de animal, îl arată ironic cu un deget, pufnind de râs. Și aci documentația modernă ni-l arată pe Voltaire într'o atitudine mai răutăcioasă față de adversarul său. Neînțelegerea între ei eră fatală. Prea eră Voltaire tipul reprezentativ al unei anumite mentalități a Franței din secolul al XVIII-lea, pentru ca să poată pricepe mentalitatea unui genevez din popor, și prea acest genevez devenise conștient de mentalitatea patriei lui, spre a se mai lăsa orbit de perfecțiunea formalismelor logice și de deșertăciunile exteriorității vieții.

În sala intitulată *Revoluțiunea*, avem de a face cu Rousseau din *Contractul social* și din *Discursul asupra inegalității*. Concepția statului lui Pradier, care dă figurei lui Rousseau o înfățișare romană, în togă și desculț, cu stiletul în mână, confecționând legi, ar ilustra de minune în această sală pe legislatorul neo-roman. În astfel de înfățișare, Rousseau ar părea între portretele lui Grotius și al lui Burlamaki, teoreticianii dreptului natural, cari au fost modelele lui Rousseau, că el însuși le e un dascăl. De bună seamă, Rousseau din *Contract* și din *Discurs*, nu este decât apologistul constituției geneveze îmbunătățită și perfecționată de el însuși. Iată de ce e greșit să se creadă că Rousseau a fost în această privință generalizatorul pripit și abstract după tipul veacului XVIII-lea din Franța. El își da bine seamă de atâtea circumstanțe particulare, în cari ideile lui politice pot să capete rădăcină și să se desvolte. Contradicția însă între *Contractul social*, care idealizează puterea Statului în dauna individului, și între concepția atât de individualistă manifestată în celelalte opere ale lui, vine de acolo, că Rousseau, de astădată, este prea mult fiul Genevei calviniste. Între el și picardul Calvin, găsim o linie de continuitate și de unitate; formalismul și autoritarismul juridic roman din Calvinism, îl regăsim pentru odată și la Rousseau, ca un fel de contribuție plătită mentalității bisericii romane, în felul cum accasta de veacuri a făurit spiritul francez. Așa se și explică cum *Revoluțiunea*, tocmai în acest aspect al mentalității lui Rousseau, și-a găsit imaginea și modelul. Nenumărate estampe și tablouri expuse în această sală ne dovedesc idolatria *Revoluțiunii* pentru Rousseau. O estampă a unui necunoscut, reprezintă pe Minerva proteguind pe Rousseau și pe Voltaire contra fanatismului. Jean Jacques ține „*Contractul social*” în mână și Voltaire un candelabru. Fanatismul, reprezentat printr'un om gol cu ochii legați și cu urechile de măgar, e în atitudinea atacului. În sala intitulată *Emile*, o parte a fost consacrată

ilustrațiunii ideilor din opera pedagogică a lui Rousseau, precum: mamele alăptând copiii, lucrul manual, educația în aer liber, etc. De observat au fost lucrările lui Moreau Le Jeune: *Lecția de dimineață, din Vicarul Savoyard, înaintea privileștei din Valea Po-ului și Recunoștința reciprocă a Sofiei și a lui Emile*, în jurul mesei de familie, relativ la exclamația: „Sophie remettez vous!” Mult mai de seamă a fost expunerea unui caet manuscript, cel dintâi al lui Emile, cel mai plin de ștersături și de adausuri. Actualul proprietar al manuscriptului, d-l Leopold Favre, ajutat de câțiva tineri erudiți, își dă osteneală să descifreze minuscula și încălcita scriitură



Tinerețea lui Jean-Jacques Rousseau

a lui Rousseau, care trădează munca înceată și gândirea laborioasă din *Emile*. Și va fi interesant să se știe, cu ce anume idei și-a început pedagogul opera sa, ordinea în care le-a așezat, în prima aruncătură de condeiu, și cum ele au suferit încetul cu încetul transformări radicale, până ce au ajuns la ce cunoaștem noi astăzi. O parte din această activitate a fost destinată să fie publicată în numărul jubiliar din anul acesta al *Analelor J. J. Rousseau*.—Jean Jacques ca educator, o fi surprins pe contemporani, și a mai surprins și pe câțiva literați, dacă nu pedagogi moderni, dar el rămâne dealungul veacurilor agitatorul unor probleme pedagogice de o profuziune și de un adevăr neîndoios. Din punctul de vedere a evoluției culturale, *Emile* își păstrează importanța deosebită, de a fi voit să arate, într'un secol ce crede că reforma omenirii trebuie începută dela periferia vieții sociale, că punctul de plecare trebuie să fie dinpotrivă, dela reforma educațiunii individuale, care la rândul ei va avea să transforme raporturile de alt ordin: economic, social, și politic. Tot în această sală găsim un colț menit să arate activitatea *Societății J. J. Rousseau*, înființată în 1904. O colecție de scrisori de aderare dela cele mai deosebite

spirite, ca Tolstoi, Berthelot, Brunetière, Lanson, Compayré, Benedetto Croce, Alexeieff, M-me Macdonald, etc., stă la dispoziția publicului. Dar *Rousseau muzicant*, atrăgea mai mult atenția tuturor, mai puțin prin ilustrațiunile lui Moreau din diferitele compozițiuni, cât prin expunerea partițiilor, unele chiar în manuscris, din *Devin du village*, din *Daphnis et Chloé* și din *Consolations des misères de ma vie*.

Cu *Rousseau botanistul*, așa cum e intitulată o jumătate dintr'o altă sală, unde, printr'o bogată variațiune de execuții asupra aceleași teme, eșia în relief execuția lui Mayer, pictorul acreditat al marchizului de Girardin, reprezentând pe Rousseau într'o mișcătoare atitudine de simplitate, cu un buchețel în mână, facem cunoștință în acelaș timp cu Rousseau din *Promeneur solitaire*, și cu autorul lui *Nouvelle Héloïse*. Iubirea de natură, așa cum aceasta se prezintă în realitatea ei primitivă, ca o lume aparte, în care omul a venit cel mai târziu și trebuie să rămână cel mai modest dintre viețuitoare, este taina în care Rousseau introduce toate epocile, pentru cari natura se reduce la un simplu decorație de teatru, în serviciul convențiilor sociale. El le mai descoperă și o altă taină, aceea a manifestațiunii vii și întregi a sentimentelor înăbușite și ele deseori de aceleași convenții sociale, nu numai cu privire la iubirea dintre bărbat și femeie, sau vieța familiară, dar cu privire la orice activitate a vieții. Căci orice activitate, în afară de contribuția ce i-o dă intelectul, are nevoie de un coeficient afectiv, care îi asigură spontaneitatea și unitatea integrală.

Amintire, legendă și apoteoză, e inscripția ultimei săli. Păstrându-se dealungul a două veacuri amintirea lui Rousseau, transformată în urmă în apoteoză, nici nu se putea ca ea să nu dea naștere și la o manifestațiune de natură legendară, și această cu atât mai mult, cu cât însuși Rousseau, prin erorile sau exagerațiile din unele pasagii, ușură calea legendelor. Interpretația revoluționară mai ales, nu cu puțin a contribuit la acest proces. Și aci am întâlnit creionul lui Moreau Le Jeune, în trei gravuri: *Mormântul lui Rousseau la Ermenonville*; *Sosirea lui Rousseau în câmpiile Elisee* și *Ultimele cuvinte ale lui Rousseau*.

Dacă este cu adevărat o prea frumoasă apoteoză, când Diogen primind pe Rousseau, stinge lanterna pe câmpiile Elisee, căci și-a găsit omul, este o curată legendă discursul ce i se atribue lui Rousseau în ultimele momente, — și pentru care nu cu puțin marchizul de Girardin a complotat cu Tereza—cerând să i se deschidă fereastra. Mai adevărat istoricește este Rousseau, ca erou revoluționar pentru amândouă sexele din Geneva, unde i se înființase așa numitul *Club des amis de Jean Jacques*. Mai cu seamă femeile din înalta societate, se luau la întrecere în a picta, gravă și broda, o mulțime de scene din vieța eroului. Cele mai frumoase lucruri ce s'au admirat în sensul acesta în expoziție, sunt eșite din mâna mamei generalului Dufour.

Așa cum a fost, expoziția a lăsat o urmă neștearsă

și unică, căci toate lucrurile s'au și împrăștiat pe la vechii lor proprietari, după închiderea expoziției, ne mai fiind astfel accesibile marelui public.

Dar dacă Rousseau a dispărut astfel vederii, ne rămâne acum să cercetăm, cum a rămas el încă în sufletul poporului care l-a putut sărbători și într'alt chip în Geneva.

Vladimir Ghidionescu

LITERATURA

Vis negru

*In piața, inecată de-o noapte fără lună
Mulțimea 'ngrămădită așteaptă pe trotuar,
Și 'n cernerea de ploaie
Umbrelele deschise
Par niște aripi negre încremenite 'n aer.*

*Trotoarele sunt pline
Dar piața e pustie;
In mijloc doar se 'naltă un eșafod bizar:
Doi stâlpi subțiri și negri,
Un gol rotund—iar sus
O flacăre albastră închisă 'ntr'un oțel.*

Mulțimea enervată așteaptă în tăcere.

*Tăcere!
Doar departe
Plutește miezul nopții cu aiurări de-aramă.*

*Dar iată că din umbră răsare-o siluetă
Alături de estrada
Pe care urcă viața și se coboară lutul,
O siluetă lungă înveșmântată 'n roșu,
Așteaptă...*

Dar pe cine?

*Vai, care e pierdutul
Al cărui spasm de viață va îngheța de-acum
Sub flacăra albastră încremenită 'n aer!*

*Și ce-i?
De ce toți ochii se ațintesc spre mine
Cu licăriri fugare de groază și de milă?*

*Cum tremur, vai, cum tremur!
Arterele-mi sunt goale iar inima prea plină...
Aș vrea să țip dar glasul îmi gâlgâie în pept.*

*O cruce mă sărută...
O voce plânge 'n hohot...
O mână mă târâște...*

*Cuțitul cade,—
Sânge... prăpăstii... întuneric...*

D. Iacobescu

VARIANTA UNUI CÂNTEC PIERDUT

Dragoste la patru mâini
(Un poet)

Ai adormit, și'n somn mâna ta s'a oprit pe pieptul meu, pe inima mea.

Ai mâna albă ca zăpada, albă ca lumina.

În întuneric umbra își frământă neliniștea. În întuneric, omizi brune se desprind, se încovoiaie, se ridică tremurând, pipăitoare și încleștându-se se agută înaintătoare, și vibrarea lor e în toată odaia, în tot întunericul. Ai văzut vreodată, păianjenii bătrâni, care în luptele lor murdare, au pierdut două sau trei picioare, — atunci știi cât seamănă fuga lor cu o mână care cântă.

O mână, — cinci omizi unite de acelaș gând. Și vibrarea lor solfegiază în noapte. Fiecare deget soarbe sprijinul în zid și suie urmat de nenumărate:

Măinile, Măinile...

Intâi se îndreaptă trei omizi — un sunet, — e semnul crucei. Apoi, unul se încovoiaie, și e deja desfrâul.

Alt sunet.

Se rotunjesc toate degetele, — e dragostea. Se zgâresc toate, într'atât încât unghiile întoarse mușcă mâna, e risipa morții, — alt sunet.

Ce gamă curioasă. Sunt numai acordurile.

Ascultă muzica: Măinile. Măinile.

Mâna care învață. Mâna care amenință. Mâna care cerșește. Mâna care sapă. Mâna care coase. Mâna care taie.

Măini negre, mâini galbene, mâini roșii se acompaniază toate în cântecul nebun.

Măinile. Măinile.

Mână arsă de sărutări, a moaștelor argintate.

Mâna ghiară sugrumătoare.

Mâna inelată care adună.

Mâna grăsoasă care risipește.

Mâna de piatră, zdrobitoare.

Le recunosc pe toate, pe întunericul zidului, când se acompaniază în cântecul nebun.

Și mie, mi-e frică numai de mâna ta, oprită pe pieptul meu.

Mi-e frică de mâna ta albă ca zăpada, albă ca lumina.

De mâna ta cu unghiile mult prea mărunț tăiate.

GRĂNICERUL

Am fost inaintat sergent
(Serisoare acasă)

Ploaia, subțire ca un borangic, cade pe valurile călătoare, ca o sărutare tăcută. E frig și tot mai întuneric. Cocorii au sburat în trestii, și țipetele neliniștite ale nagâților au conținut.

Începe să plouă mai tare, și e noapte.

Nu se mai aude decât vaetul geamandurei, vestitoare a fundurilor puțin adânci, a pământurilor ce vor să se ridice, — când se smulge din lanțuri; și chemarea ei monotonă, străbătând ploaia, îți pare vocea care se deșteaptă lângă tine, și alte ori un geamăt stins din depărtări.

Grănicerul, pe cărarea din creasta dealului, înaintază la pândă. Bate vântul, — ploaia îi mușcă obrazul; mâna îngheață pe armă, — glasul geamandurei se tânguește departe.

În ploaie se desprinde un sunet, dar vedenii îi amăgesc de atâtea ori osânda vieții!... nehotărât și tur-

burat rămâne. Și dintr'odată soldatul s'a făcut mic, s'a făcut una cu pământul.

A auzit limpede, sunetul lopeților, odată, și încă odată iară.

Văsește cineva fără zgomot, și grănicerul simte în suflet o bucurie mare, ca atunci când în munți a omorât un cerb, în pădurile statului...

Atunci îl pândeau pe el păzitorii. De n'ar fi armata, ar fi acum în codri, nu pe ape ca nebunii ce vin. Ochii lui voesc și destramă vâlurile întunericului, să vadă umbra bărcii încă șovăinde înainte de a se apropia. Nu se mai aud văselele, dar urechea ațintită prinde și înțelege locul, numai după cum se împotrivește apa. Apoi încordarea se risipește, nu mai vede nimic, nu mai simte decât un vârtej.

Îi fu frică să nu-și fi luat seama cutezătorii și să fi fugit; vru să-i cheme, să-i strige, să-i atragă, și dintr'odată îi văzù iară.

Pușca luată la cătare, scuișă de două ori lumină; bubuiturile fugeau din țarm în țarm, sperând pase-rile adormite în ostroave.

Geamandura țipă din ce în ce mai aproape, ca un câine rănit, care te urmărește să te muște; apoi tăcu, și nu se mai auzi nimic.

La unu trecu patrula.

La patru dimineața, în lumina amurgului, se vedeă bine barca răsturnată, împotmolită în pământurile ce vor să crească din ape.

Adrian Maniu

CRONICA LITERARA

Zâna din fundul lacului de N. Davidescu. — Visări păgâne, poezii de Ion Pillat.

Că simbolismul român nu consimte să moară — cu tot prohodul ce i-a cântat critica — e lucru știut. Interesant e însă faptul că în momentul de față poezia nouă, voind par'că să înfrunte și să risipească definitiv prin puterea faptelor îndoelile pedante ale creticii asupra viabilității ei, și-a strâns din nou rândurile și asediază mai cu vigoare decât oricând Paranasul românesc, înaintând în două coloane amenințătoare: două edituri, cari se anunță cu egale viteză de originalitate. Sunt de o parte broșurile sfidătoare din editura *Insulei*, de altă parte *Cărțile albe*, cari vor număra în rândul lor și numele lui Macedonski.

Iar critica privește cu emoție această nouă bravă încercare și, sub imperiul temerii de a-și vedeă zdruncinate obiecțiile ei, ea și le trece din nou în revistă cu grija comandantului, care își inspectează posturile în ajunul luptei.

*

Simbolismul apare — privit sub un anumit aspect — ca etapa supremă a artei.

În adevăr, dacă arta este expansiunea cuceritoare a sufletului uman în întreaga fire, pe care el o însuflețește cu duhul lui, atunci cea mai înaltă artă este aceea ce realizează în gradul suprem această năzuință panpsichistă. Artă veche unește însuflețitul cu neînsuflețitul — prin ajutorul *metaforii* — dar în chip așa

de intenționat, de precis și de simetric încât dă mai mult impresiunea paralelismului lor decât a contopirii lor depline. Ea conturează lucrurile, le numește, le epuizează oarecum și răpește astfel în mare grad cetitorului deliciul de a-și exercita singur facultatea creatoare, întregind pe artist. Simbolul însă, materialul poeziei nouă, realizează tocmai prin lipsa lui de intenție și de precizie, pătrunderea reciprocă și fuziunea deplină a sufletului uman și a naturii. El nu definește lucrul, ci îl evocă, lăsând deschise larg zărrile misterului; nu-l numește ci-l sugerează numai, lăsând locul cel mai larg activității creatoare a cetitorului. În simbol, poetul „este mai mult sau mai puțin puternic, nu în proporție cu ceea ce face el însuși, ci în proporție cu ceea ce izbutește să facă a se execută de ceilalți, și de către ordinea misterioasă și eternă și de către forța ascunsă a lucrurilor“ (Maeterlinck).—Astfel poezia simbolistă, care pe de o parte dă cea mai largă satisfacere tendinței mistice și pansichiste a spiritului uman, pe de altă parte leagă această satisfacere de cea mai intensă activitate a spiritului, făcând din cetitor un colaborator al poetului — întru cât el va să-i întregască creația din propria sa bogăție sufletească și să i-o creeze oarecum din nou, precum artistul dramatic creiază încă odată creația dramaturgului — poezia simbolistă apare ca o poezie ideală.

Și ar fi de sigur, dacă în simbolism, arta înălțată la culme, nu s'ar prăbuși în aceeași clipă în neant... Din vagul și neprecizia ei își scoate poezia simbolistă și caracterul ei mistic și pe acela de artă activă. Dar vagul are un hotar, pe care simbolismul nu-l recunoaște, el năzuind spre acel „haos delicios“ care face desnădejdea pedanților desorientați. Iar haosul este negarea creațiunii, care înseamnă deslipirea din haos și închegarea a ceva hotărât. Artă însă e tot atât creațiune pe cât este haos; drumul ei înaintează îngust și lunecos între două abisuri, acel al haosului și acel al geometriei, și mare e greutatea ei de a nu luneca într-o parte ori într'alta. Căzută în partea geometriei, ea devine tehnică goală și rece; dar poezia care se aruncă în haos riscă să degenereze dela misterul care intrigă spiritul și-l îndeamnă la activitate, la golul imens, în care sfortarea exagerată de a înțelege se nimicește prin chiar excesul ei, făcând loc legănării pasive pe marea scânteierilor bizare.

Dar chiar dacă această gravă obiecție n'ar atinge simbolismul în sine, oare nu s'ar ridică altele împotriva simbolismului la noi? Dacă poezia nouă se legitimează cu deosebire prin darul ei de a împinge la culme procesul liberii activității asociative în spiritul cetitorului, oare nu presupune desvoltarea ei la noi prezența acelei complexități sufletești, în stare să procure elementele variate necesare asociației, și să ofere astfel sugestiilor noiei poezii coarde, în cari ele să găsească resunet? Așa încât chiar dacă afirmația — cu atâta tenacitate repetată de d-l Densușianu — că literatura noastră nu se va putea impune

decât întrupând aspectele complexe ale sufletului românesc, ar avea toată justețea, ea ne-ar aduce totuși la dificila întrebare: oare toată acumularea *reală* culturală de până acum a putut crea la noi acea putredă bogăție sufletească, care să producă în mod organic o poezie nouă și mai ales să poată răspunde la accentele ei prin vibrări de înțelegere? Și cum poezia simbolistă cere, cum am văzut, mai mult decât oricare alta, activa colaborare a cetitorilor, cari să întregască, prin puterea lor de asociare, creația poetului, ușor e de înțeles, ce greă încercare va să fie poezia aceasta pentru inocența cetitorului român!

Și reamintindu-și aceste lucruri, critica se simte par'că din nou asigurată — asemenea comandantului care s'a încredințat de buna stare a trupelor sale — lucru care n'o oprește însă de a-și aminti că faptele i-au răsturnat adesea concluziile și de a considera deci cu tot interesul desfășurarea realității literare.

Insula simbolistă a reapărut deasupra valurilor, cari o înghițiseră, sub aspectul nou de editură literară. Cel care o inaugurează este d-l N. Davidescu, care vrea să ne arate prin povestirea sa fantastică *Zâna din fundul lacului*, că a pus în sfârșit definitiv piciorul pe tărâmul poeziei simboliste.

Atunci când se adăpă la *Fântâna Castaliei*, d-sa nu avea de comun cu ceilalți simbolști decât fondul sentimental al poeziei sale: oscilarea între avânturile barbare și apăsarea bolnavă a spleenului, impietatea superbă în ostentația ei, dorința blazată a senzației care ucide. În maniera sa însă eră prea puțin simbolist d-l Davidescu, care ne înfățișă stările sale sufletești deadreptul, uneori cu o precizie isbitoare, și arareori le sugera prin nehotărâtul simbolului.

Cu „Zâna din fundul lacului“ ne găsim însă în plină lume simbolică. Par'că intenționat poetul nostru îmbrățișează o materie, pe care a mai tratat-o în prima sa carte, spre a o înfățișă acum în splendoarea mistică a noiei sale maniere. Intreg fondul povestirii se găsește în „Himericul aiurea“ din *Fântâna Castaliei*:

*In rituri grele și ciudate
Să ne mbătăm de tot ce'n lume
Ne-ar da senzații fermeceale
In slăvi de idoli legendari,
Și chiar de-ar fi să ne sugrume
Senzația, ca două mari
Pantere negre, morfinate
Să stăm sub plante fără nume,
Sorbind otrăvuri parfumate!*

Acum această sete a senzației transpiră tainic și violent din elementele fantastice ale simbolului. E viziunea supremă a unui ascet, care în clipita morții vede înfiripându-se mirajul dorinței lui celei mai tainice, zadarnic înăbușite în vieată — dorința senzației sălbătice și ucigașe a iubirii — în chipul unei zâne, care e senzualitatea însăși și care-l conduce pe un drum misterios, „o scară mai lungă decât scara văzută de Iacob în vis“, până la peștera patimii, semănând unui „catafalca uriaș unde dragostea și moartea slujeau în același timp unui aceluiaș idol“, spre a goli

acolo cu sete și groază crăterul arzător al iubirii „ce mușcă cu patimă de tigru din carnea unei gazele“, și al morții, care-i moaie trupul sleit și îi stinge cu încetul conștiința.

Bucata aceasta care aruncă vâlul mistic al irealului, țesut din elemente mistice, păgâne și biblice, peste o realitate psihologică brutală, prinsă în tot adevărul ei, este desigur o mare îndrăzneală artistică. Este o mare îndrăzneală artistică, deși din partea unui simbolist ea nu e atât de vrednică de mirare precât este din partea unui Caragiale, care a făcut, în *Calul Dracului*, o încercare mai îndrăzneală încă, dar—reținut par'că de temperamentul său realist—a lăsat nedesvoltată această bucată simbolică-mistică tocmai în partea culminantă, care înfățișează goana înfrigurată a celor doi eroi prin câmpiile dragostii: D-l Davidescu însă, mergând până la capăt, își încheie povestirea cu acea îndrăzneală scenă din peșteră, acea contopire a paroxismului dragostei cu clipa morții, contopire care — deși nu desăvârșită — ne lasă în suflet deopotrivă impresia brutalității și a misterului.

Și această cutezare cu care autorul încearcă fuziunea brutalului senzual și a misticului, este calitatea povestirii sale simbolice.

Cărțile albe încep cu volumul inocent al D-lui Pillat, atât de inocent încât își smulge întrebarea, dacă nu cum-va talentul candid al acestui poet s'a rătăcit într'o lume, care nu e a lui, înscriindu-se în rândurile poeziei nouă.

E un talent fraged încă, neprecisat deplin—pe care numai frigurile nerăbdării l'au făcut să-și scuture fructele necoapte—dar anumite trăsături, cari se deslușesc de pe acum cu un relief neobicinuit, indică un temperament poetic, ce pare a avea prea puțin de comun cu simbolismul.

În locul simțirii blaseate, a senzației sălbatec de bolnave—pe care D-l Davidescu o are de comun cu restul simbolistilor—ce atmosferă de proaspătă vigoare și de barbară tinerețe ne izbește la D-l Pillat! O erupție puternică de energie virgină e poezia D-sale, care se înalță ca un imn al forței elementare, cadențată de copitele de argint ale „sălbatecilor Centauri“ și purtată în văzduh pe aripile „condorilor falnici“!

Acesta e poetul Pillat, oricât ar voi D-sa uneori să se arată altfel—precum în *„Visările budiste“*, unde amintindu-și prea mult de Eminescu, îngână după dânsul rugăciunea :

*Din veac în veac tot altul acelaș, om în veci,
Născând mereu din moarte, murind spre a renaște,
Sunt obosit, stăpâne, de mine și mă paște
Un dor să dorm de-apururi prin constelații reci.*

Dar chiar în aceste *Visări*, adevăratul său temperament țâșnește fără voie—în *Samsara*—din vigoarea cu care prezintă șirul vieților sălbatec, pe care sufletul lui le-a străbătut înaintea încarnării lui ca om. Și în-țreg temperamentul D-lui Pillat, cu tot avântul său

barbar e în energia sălbatecă a „*Rugii păgâne*“, care încheie ciclul așa de caracteristic al *Centaurilor* :

*Îndură-te, Părinte și dă-ne alt idol,
Frământă iarăși lutul și fă-te iarăș faur!
Din nou pe noi domnească încununat cu laur,
Din codrii fără margini sălbatecul Centaur —
Și mândrul neam colinde Planeta pân' la Pol.*

*Iar dacă Semizeul din țarină nu'nvie
Și herghelii fugare din noapte nu se rup,
Îmbracă-ne dorința, stăpâne, cu alt trup.
Mai bine prăzi de vultur, vânatul unui lup,
Dar scapă tot pământul de-a Omului urgie.*

*Tiranul șchiop, copilul maimuțelor să piară.
Să vie urșii hailă prin rariștea de brad;
Încet să-și mână zimbrul cirezile la vad;
Și stoluri pe deasupra ghefarilor, ce scad,
Condorii să rotească ținând în a lor ghiară*

*Mânjit și plin de sânge pe cel din urmă om.
Tăcerea să se întindă pe șesuri ca o mare,
Celăfile zidite să se cufunde'n zare
Și singur câte-un rașel de țară'n inserare
Să urce ca o rugă spre-al cerurilor dom!*

Prezența acestui pronunțat element de energie desparte astfel pe D-l Pillat de simbolisti. E în poezia sa barbaria virgină a primitivului, nu supraexcitarea sălbatecă a istovirii nervoase.

Dar nu e acesta singurul lucru, ce-l desparte de simbolisti. În deosebire de aceștia poezia D-sale indică și o remarcabilă putere plastică, ce năzuește—în *Centaurii* și în primele *Sonete*—să cuprindă „forma ce pribegește prin haos“ spre a o fixa în marmora vorbei, asemenea sculptorului din *Centaurul* :

*Trei zile'n nemișcare privise stana. Gândul
Nu cuprinsese forma ce pribegea prin haos.
A patra zi de-o dată simți că un Centaur
Încătușat în piatră îl aștepta să vie.
Trei zile visătorul își făuri visare:
Când mângăia cu mâna, când crud lovea cu dalta,
Și tresărea lung piatra atinsă, cum tresare
Femeea ce ascuade în sânu-i viitorul —
A șaptea zi prin dașini amurgu 'neel se slinse,
Gemea în umbră visul cu marmoră robit,
Și falnic semizeul mai alb ca spuma mării
De noapte se desprinsese când lună fu'n văzduhuri.*

Și atunci—în afară doar de faptul că cele mai multe din poeziile acestui talent real, dar crud încă, sunt nedesăvârșite—ce are de comun D-l Pillat cu poezia nouă? Exotismul poeziei sale, ori complexitatea sa sufletească, de care varietatea elementelor exotice pare a da mărturie? Dar aceste variate elemente, cari apar la D-sa lipsite de încheierea unitară, parcă n'au intrat în structura intimă a sufletului său, spre a produce astfel rafinarea ei desăvârșită. Căci adevăratul său temperament protestează în contra iluziunii de rafinament—pe care tinde s'o dea complexitatea elementelor—făcând ca toate bucățile ieșite din această intențiune (*Năzuinți—Pictor ignotus*) să fie—cu excepția doar a *Icoanei*—mult mai neizbutite decât celelalte.

Cu toate acestea n'ar fi de mirare ca D-nul Pillat —trădându-se pe sine—să devină simbolist. Nu ar fi D-sa la noi, primul copac viguros mutilat prin sistemul grădinariei franceze. Numai că de talentul său ar fi mai păcat decât de altele.

Ion Trivale

ZEILOR LE E SETE

Zei au cerut totdeauna tributul, ce li se cuvenea pentru sarcina de a protegii maiestatea ignoranței și demnitățile slăbiciunii omenești. Stăpânitori necesari și neîntrerupți — pentru că neîntrerupte și necesare sunt și slăbiciunea și ignoranța lumească — ei au sălășluit totdeauna „în locul unde rațiunea încearcă în zadar să se lege de viață“. Și de acolo, au sprijinit, au exploatat, au înfrumusețat și au rătăcit pașii, fricoși și repezi, ai nimicniciei noastre. Zeii au proteguit sclavia noastră nesfârșită, — pentru că ei s'au născut din ea, cum pentru ea am fost născuți noi....

E filosofia lui Anatole France.

Supuși ai aceleiași uriașe fatalități, care înnoadă rosturile tuturor lucrurilor în același neînțeles suprem n'avem conștiință de ceace facem decât pentru a înrăutăți sau a înfrumuseța sclavia noastră.

O înfrumusețăm și o înrăutățim cu puterea din care s'a născut zeii — și prin care trăesc și conduc ei, — tot așa după cum în virtutea aceleiași puteri minunate avem dreptul să râdem sau să plângem: — cu minciuna. Ea înfrumusețează viața, ea o înrăutățește și ea o îndeamnă.

Omul e un animal care minte.

Minciuna: aceasta e tot ce e al nostru. Pentru ea avem inteligență și pentru ea avem voință. Avem conștiință pentru a putea să mințim și să ne mințim.

Din minciună trăesc zeii, prin ea le acordăm tributul — pentru că „prin ea se mișcă sufletul și viața și toate luptele și toate aspirațiunile noastre. Prin ea „am întemeiat ideile noastre de bine și de rău, legile divine și umane, interpretările cele mai vechi, cele mai sfinte, cele mai absurde, cele mai înguste, cele mai barbare și cele mai false ale fenomenelor naturale“. Minciuna e izvorul înțelepciunii, artei și moralei.

Ce e progresul, ce e timpul, ce e viitorul? Ce sunt aceste mângâieri și aceste îndemnuri factive? Ce sunt revoluțiile, ce sunt religiile și ce sunt toate sistemele noastre? Minciună, — minciuna consolatoare și minunată, în numele căreia avem dreptul să ne mândrim, să fim fericiți și să ne vărsăm sângele.

Minciuna și zeii au în noi doi înfățișători ai lor, care ne leagă mai mult de ei pentru a ne înfrumuseța sau înrăutăți sclavia: rațiunea și entuziasmul. Cu rațiunea ne închinăm zeilor legitimând minciuna; cu entuziasmul potolim setea zeilor realizând minciuna.

Ei bine, „când închisorile gemeau, când acuzatorul public lucra 18 ore pe zi, când Convențiunea opunea teroarea, înfrângerilor, revoltelor, conspirațiilor, comploturilor și trădătorilor; — zeilor le era sete“.

Dar, Anatole France nu scrie un roman „istoric“, cum au anunțat bibliografiile grăbite. A scrii un roman „istoric“ însemnează, după înțelesul obișnuit, a dramatiza sau a înfățișa dramatismul unei anumite epoci, — cu mai mult sau cu mai puțin meșteșug ori inteligență. În sensul acesta, autorul *Ioanei de Arc* n'a scris niciodată romane istorice. Cunoscător, adânc

și mistic, al tuturor vremurilor și frumuseților trecute, școlarul acesta al anticărilor de pe cheiul Senei, n'a prins viața în truncherile istorice ale înțelegerii noastre obișnuite. El intră în *sufletul* vremurilor, cu același interes, cu aceeași privire liberă și râvnitoare cu care s'a ocupat de viața d-nei Martin-Belhème sau de crima d-lui Bonald, membru al institutului. Anatole France înțelege că în desfășurarea fatală a tuturor energiilor omenești un singur lucru răsară ca demn de privit și de consemnat: e jocul spiritului. Și el se amuză să prindă, dela izvorul lui adânc, acest joc fără sfârșit, care se repetă mereu pe sine însuși pentru a deveni mai neînțeles și mai frumos. Acest etern omenesc de minciună repetată și de splendoare reîmprospătată, s'a colorat deosebit după epoci și după oameni. Pe acesta îl caută Anatole France, când urmărește pe *Thais*, când se încântă trăind laolaltă cu sofiștii greci, sau visând alături de vizionarii timpurilor medievale, surâzând în splendoarea spirituală și savantă a societății pariziene, sau călătorind cu suflet de adevărat păgân în lumea romană.

În fiecare scriere a lui Anatole France e prinsă o clipă din cugetarea umană, din lanțuirea prelungită și agitată a acestei zădărnici uriașe care e spiritul omenesc.

Iată pentru ce el nu-și caută eroii; el și-i întâlnește, sau mai bine zis, el îi vede desprinzându-se din lumina vremii — și nu caută nici a-i umaniza prea mult nici a-i cerceta prea minuțios. Eroii lui sunt *simbole*; dar simbole *reale*. Nu-i creează pentru a înfățișa ceva, ci îi găsește firesc, privind înlăuntrul lucrurilor. Și, el știe să privească cu aceeași siguranță, rece, analistă, ironică, și insinuantă, fiecă petrece cu gândul în veacul al XII-lea, fie că se amuză cu privirea lui ageră în saloanele lui Lady Bell. A vorbi de realitate sau de „firesc“, când te ocupi de scrierile lui Anatole France, — în înțelesul cu care întrebuițăm aceste cuvinte în cântărirea operelor de producție artistică obișnuită — însemnează a ne arăta mai naivi ca cel care, se zice că explorează Olimpul, pentru a vedea culcușurile zeilor fugiți — sau evadați... Dar, Anatole France nu *reproduce* firescul și nici nu-l realizează; el se ridică deasupra lui pentru a vedea unde-i înălținea, și acolo își întâlnește eroii: eterici și artificiali cum neprecisă și fugară e esența din urmă a jocului spiritului uman. Anatole France e un înțelept înainte de a fi un artist.

Iată pentru ce autorul lui *Lys Rouge* nu poate fi socotit că a scris un roman „istoric“ în *Les dieux ont soif*.

Revoluția Franceză a avut istoricii și poezii ei. Taine, Thiery, Michelet, Carlyle și Jaurés au însemnat-o zi de zi, și i-au precizat determinările sociale în cadrul istoriei. Cine nu știe și cine nu poate vorbi, cu mai multă siguranță chiar decât de desfășurarea propriei lui vieți, de „cauzele revoluției franceze?“ Ce s'ar mai putea adăoga la cunoștința noastră așa de întregită și așa deamănuțită? Fiecare putem spune cu toată corectitudinea istorică a înțelegerii noastre

că: „motive implacabile determinară la sfârșitul veacului al 18-lea o uriașe sguđuire socială...”

Spiritul lui Anatole France care ascultase surâzând predicile sfinte ale primilor creștini, care se desfătă o clipă cu vizonarii veacului de mijloc, nu putea să nu fie ispitit de această nouă cutremurare a spiritului uman.

Eu văd o unitate susținută în preocupările, să le zic „istorice”, ale operei lui Anatole France. Trei momente mari ale creștinismului l-au interesat: prima revărsare a doctrinei — adică atunci, când călugărul Pafnutius voia să salveze sufletul păcătos din trupul minunat al lui Thaïs — ; a doua, când doctrina creștină eră în toată puterea biruinții ei, — adică, atunci când Ioana de Arc avea întrevederi cu însuși Dumnezeu, care o trimetea să salveze patria; și a treia: la căderea creștinismului, — adică, în vremea când Evariste Gamelin, numit jurat al Tribunalului revoluționar, lucră câte 18 ore pe zi.

Iată cum trebuie privită opera din urmă a lui Anatole France. Ea trebuie integrată în toată desfășurarea spiritului acestui înțelept și acestui cercetător al trecutului, — și socotită din punctul de vedere general care a condus-o. Contrar, ea n'are nici un interes pentru că nu veți găsi în *Les dieux ont soif* nici repetarea atrocităților desgustătoare cu care se încoronară cetățenii măcelari și dulgheri, cari conduseră republica „una și indivizibilă”, nici vr'o dramă pasională, petrecută în cuibul vreunui sfios cetățean romantic, în clipa când Robespierre, „cel incoruptibil și drept” socotea cetățenii cari trebuiau să se prezinte a doua zi în „Place de la Liberté” pentru a asigura — sub tăiușul neobosit al ghilotinei — „salutul public”. Nu e nimic în *Les dieux ont soif*, — nici măcar o desfășurare banală de acțiune unitară. Cine vrea să găsească un roman în această lucrare, ca și cel ce vrea să-și îmbogățească cunoștințele cu o nouă istorisire a faptelor revoluției, — va rămâne deziluzionat.

Căci, neînsemnata și ciudata dragoste a cetățeanului Evariste Gamelin, cu nervoasa cetățeană Elodie, fată frumoasă dar fără convingeri revoluționare, care — din cauza fricii noului regim republican — nu poate refuza amoiul subit al cetățeanului Dasmahis, chiar în ziua când cel dintâi pierise cu convingerea că a fost prea milos, — e un lucru secundar în așa zisul roman al lui Anatole France.

Ce e atunci? E o clipă a aceluia joc al spiritului uman, care cum spuneam e singurul ce interesează pe Anatole France. E aceeași desfășurare tragică de minciună, care răscoli ignoranța și slăbiciunea omezească în cea mai fioroasă dramă a ei. Mai presus de determinările logice ale trebuințelor economice, de influența ideologiei anilor cari o precedară, revoluția franceză e un fenomen de credință. Ca și la revărsarea dintâi a creștinismului, ca și în vremea când Dumnezeu intervenea direct pentru salvarea Franței, revoluția franceză are acelaș substrat de misticism și credință. Credința e minciuna supremă; ea a creat zeii și ea i-a înșetat.

E o asemănare evidentă între felul cum discută ce-

tățenii asupra republicei, „una și indivizibilă”, și discursurile sofisților greci, care veniseră să combată pe Pafnutius în jurul frumuseții acelei celebre curtezane... Și, e acelaș misticism care asmută și sugrumă sufletul. Veți găsi și aici un epicurian, un teolog și un nepăsător; — aceleași suflete cari vorbeau în alți oameni cu două mii de ani în urmă. Li veți găsi în închisoarea, așa de minunat descrisă, unde mii de oameni așteptau cu convingerile lor, încă neclintite, ziua din urmă.

Revoluția franceză a fost creștină. Spiritul catolic, cu tainele și cu dialectica lui, a susținut-o și au legitimat-o.

„Jurații, deosebiți după origină și caracter, lași sau generoși, buni sau aspri, ipocriți sau sinceri, dar care toți, în fața pericolului Patriei și al Republicei simțeau sau li se păreau că simt aceeași spaimă și arelaș fior, cruzi din virtute sau din frică, nu formau decât o singură ființă, un singur cap, crud, iritat, o bestie mistică, care prin exercițiul natural al funcțiunilor, împrăștia cu belșug moartea”.

Așa descrie Anatole France pe judecătorii teroarei. Gamelin, eroul principal al povestirii, „își făcea din pedeapsă o idee religioasă și mistică, îi da o anumită virtute, merite specifice”. Cum vreți mai lămurit precizat, spiritul de care vorbirăm?

Și apoi, aceeași inconștiență plină de hotărîre și gata de a înfrunta orice pericol, care înfrumuseță toate revoluțiile dela Moise până în anul în care propăvădui cetățeanul măcelar Marat, stăpânește și acum. Fete nevinovate, vânzătoare de flori, care de dragul nunei curiozități bolnave țipau la spatele lui Robespierre: „vive le roi”, pentru a fi omorîte pe altarul salvării republicei „una și indivizibilă”, — veți întâlni la fiecare pas.

Aceasta e înțelegerea revoluției, pe care o dă Anatole France. În scurt: o interpretare mistică, psihologică.

„Romanul”, fără acțiune, plin de o incoerență voită, cu personajii artificiale construite, nu aduce — din punct de vedere artistic — nici-o surpriză.

Acelaș vizionar ironic și fin, pe care îl ghicești surâzând în dosul povestirii, fugare și neprecise a unor vieți, pe care o pătrunde prea adânc, ca să aibă destul drept s'o eterizeze. S'o transforme într'un simbol. Epicurian care și-a pierdut buna dispoziție, la vederea acestei neîncetate realizări de minciună, își lasă slobod surâsul amar, când — după ce ajunge în mijlocul flacărilor revoluției — își mântue cu bruschețe cartea, insistând cu o plăcere crudă asupra felului comod cum cetățeanca Elodie se lasă răpită de flacăra ochilor cetățeanului Dasmahis, în clipa când trebuie să deschidă ușa camerei ei.

Dar e în această încă o învedereare a realității noastre necesare: în vremea când străzile Parisului erau inundate de sângele ce se da zeilor, viața își continuă șirul cu aceleași necesități de josnicie, de căutare asiduă a plăcerii, de frământare în numele minciunei supreme, care e ipatima.

Dem. I. Theodorescu



INSEMNAȚI

ISTORICUL FRĂMANTĂRILOR BALCANICE. — Găsim de actualitate cartea *Histoire du peuple bulgare* (Imprimerie Chais, 1905, Paris) de *Georges Bousquet*, din care reproducem aci istoricul situației balcanice de azi.

Chestiunea macedoneană a devenit, dinainte de 1900, pivotul politicii bulgare. Dintre cele trei ramuri ale naționalității bulgare, reunite prin tratatul dela San-Ștefan și separate prin cel dela Berlin, cea mai rău situată eră ramura macedoneană rămasă sub jugul turcesc. Bulgarii din Macedonia sufereau nu numai după urma stăpânirii turcești, dar și din cauza tiraniei lacome și asupritoare a clerului grec.

Pe măsură ce mișcarea de redeşeptare a naționalității bulgare eră în floare, între 1840—1870, ea se propaga și spre sud; și în lupta contra călugărilor greci, Bulgarii din Macedonia începură puțin câte puțin să-și dea seama de naționalitatea lor și de solidaritatea ce trebuia să-i lege cu conaționalii lor dela Dunăre.

Situația luă altă față, când în 1872, cu toate persecuțiunile Grecilor din Fanar și guvernului din Atena, generalul Ignatiev obțină dela Poartă crearea unui exarhat bulgar.

Din acest moment Bulgarii avură o biserică, adică pentru asupriții din Macedonia cea mai puternică legătură, și pentru cei din Rumelia, cel mai puternic mijloc de acțiune. Exarhul deveni intermediarul între unii și alții, distribuitorul darurilor pe cari cei bogați dela Nord, comitetele de propagandă și mai târziu chiar guvernul bulgar le trimetea victimelor tratatului dela Berlin, pentru a fondă școli, spitale și seminare la Constantinopol.

Dar abia ridicată națiunea bulgară și se izbi de doi adversari: Grecii și Sârbii. Grecii considerau Macedonia elenizată și guvernată, în localitățile din interior, de către clerul lor, iar în porturile de pe țărm de către comercianții lor; o socoteau ca pe o provincie grecească ocupată temporal de forța otomană.

Sârbii, pe dealtă parte, ereau tot așa de neliniștiți. După cum Grecii amintiau de Alexandru cel Mare; ei aduceau aminte de timpurile când Serbia se întindea până la Vardar. O bună parte din populație, cu deosebire districtul T'skubului, eră sârbească prin origină și limbă; și ea suferise de abuzurile clerului grec; și ea ceruse preoți sârbi pe cari îi obținuse în desc rânduri. Dar n'avea exarch, și mijloacele de a-i strânge pe toți într'un mănuchi național erau mai puțin puternice decât ale Bulgarilor. Guvernul din Belgrad avea și el pretenția să pună mâna pe o bună parte din Macedonia în mult așteptata zi a împărțirii Imperiului otoman, și să-și deschidă drumul spre Salonic, fără de care s'ar înăbuși în brațele Austriei. Din cauza aceasta nu putea să vadă fără enervare înercările Guvernului din Sofia de a grupă în jurul Bisericii din Macedonia și de a atrage spre exarhatul bulgar satele sârbe. Răsboiul declarat Bulgariei de către regele Milan, în 1885, e datorit numai acestui fapt. Și deși Sârbii au fost bătuți, totuși ei continuă, începând cu propaganda prin școală, să țină piept bulgarizării prin exarhat.

În timp ce aceste trei naționalități își disputau preponderanța etnică, pretinzând fiecare în numele istoriei, al rasei, al limbii, că reprezintă majoritatea acestei populații poliglote, se ivi o a patra națiune cu origini distincte și drepturi particulare: Cuțo-Vlachii, păstori români veniți cu turmele pe versantul oriental al Pindului, emigranți așezați în unele localități muntoase. Guvernul din București îi luă sub protecție și interveni în afacerile Macedoniei, nu atât cu scopul de a le asigura o religie proprie și o poziție teritorială, cât cu speranța de a jucă un rol în negocierile diplomatice cari s'ar fi început dintr'o zi într'alta, și de a obține, în felul acesta, compensații dela Bulgaria, Serbia și Grecia.

Macedonia deveni astfel un măr de discordie între poarele creștine ale peninsulei, cari ar fi trebuit să se unească pentru a-i îmbunătăți soarta și a-i grăbi mântuirea. Rivalitățile ajunseră așa de pronunțate între Sârbi, Greci și Bulgari, încât și locuitorii asupriți și protectorii preferau să se continue *statu quo* sub regimul turc, decât să asiste la triumful naționalității rivale...

Turcii nu vedeau cu ochi răi aceste desbinări și conflicte, căci le asigurau pentru moment dominațiunea, fiind convinși că cu cât s'ar fi agravat divorțul dintre Slavi, cu atât s'ar fi întărit în Europa credința că jandarmul turc este cel mai bun păzitor al păcii în Balcani.

Astfel, suferințele grele ale națiunilor balcanice continuă prin lăcomia perceptorilor, necinstea funcționarilor și a judecătorilor, violențele nepedepsite ale bandiților Albanezi, până când Europa trebui să-și întoarcă iar privirile, cu regret, către aceste țări balcanice, «frica ei vecinică», focar totdeauna gata să aprindă lumea... — *George V. Hanes*

RELIGIA ÎN ȘCOALĂ. — Retipărirea în broșură a unei cuvântări a *I. P. S. S. Konon Arămscu Donici*, Mitropolitul primat al României, rostită în sesiunea Sfântului Sinod din toamna anului 1897, e încă un semn al actualității de care se bucură chestiunea predării Religiei în școlile noastre.

Se pare că noile tendințe ale învățământului favorizează o mișcare în sprijinul dezvoltării studiilor religioase, pentru că îngrijirea de educația elevilor și nu numai de instrucția lor, găsește în religie un element de mult pregătit pentru îmbunătățirea vieții morale. Dar cei cari vor să-l utilizeze greșesc închipuindu-și că învățământul religios poate și trebuie să fie tratat ca orice învățământ și de aceea cer mai multe ore de curs și mai mult loc în programele analitice ale școlilor. Această concepție, — pe care îndrăznesc să o numesc *protestantă*, de și cei ce o susțin sunt ortodocși neprihăniți — tinde să raționalizeze studiile religioase și prin aceasta deschide, în mod inevitabil, conflictul între adevărurile revelate ale religiei și cele demonstrate ale științei, conflict ce se sfârșește în câmpul rațiunii cu triumful celor din urmă.

Copiii sunt raționaliști anarhici și duc fără frică până la ultimele concluzii ceea ce li se pare lor logic, pentru că ei nu cunosc încă regimul compromisurilor între propoziții ce ce exclud. De aceea conflictul între afirmațiile Vechiului Testament și minunile celui nou și între afirmațiile științelor naturii, produce în adolescență atâția ateismului îndrăzneți și neîmbălânziți — cari, de cele mai multe ori, nu mai revin din ateismul lor.

Religia, pentru a avea valoare educativă, nu trebuie să fie învățată ca o știință; ea trebuie prețuită numai prin partea ei morală, care nu se învață în ore de curs, ci se însușiază prin aplicarea ei neconținută la experiența practică a vieții de toată ziua. Religia pătrunde în suflet nu prin noțiuni abstracte, ci prin *concrete*, pentru care avem o intuițiune nemijlocită. De aceea *cultura* trebuie să participe într'o vastă măsură la educația religioasă și silința de a aplica, pe cât posibil, preceptele morale creștine. Numai cu elevii înaintați, din clasele superioare, se va putea încercă o sinteză superioară pe cât cu puțință raționalizată, a Științei și a Religiei, pentru a le da conștiința unei ordine morale ce să-i păzească de nihilismul pozitivistilor consecuenți.

Sprijinitorii învățământului religios îi fac un rău netăgăduit, silindu-l să urmeze o metodă care-l duce la inevitabilele înfrângeri. Dacă admitem necesitatea acestui învățământ, e neapărată nevoie de o reformă a chiar concepției ce-l călăuzește. — *C.*

ADVOCAȚII ȘI LITERATURA — *Il Marzocco*, o revistă florentină care adună în observațiuni interesante caracterele specifice ale vremii — face ecrocetări melancolice în legătură cu cultura literară a avocaților italieni. — Se pare, în adevăr, că meseria aceasta care ține pe avocați într'o continuă răsboire, nu le îngăduie să-și subtilizeze cugetarea pentru o mai adecuată interpretare a operelor literare în exercitarea lor zilnică. De aci și decăderea artei oratorice, în baroul italian.

Toate manifestațiile literare din Italia își urmează un curs progresiv, pe care revista florentină îl recunoaște cu bucurie; — doar ramura aceasta a elocvenții se încâpățânează într'un vechi și șubred obicei al pământului, acela al unei inprovizări ușoare, și care nu se îngrijește de o expunere luminoasă și de o subtilitate de gândire.

Toate aceste lucruri se învederează revistei florentine mai ales cu ocaziunea proceselor care dau avocaților italieni prilejul să-și dea pe față erudiția lor literară.

Așa — ca să cităm și noi câteva cazuri pe care le aduce revista de care ne ocupăm, — iată pe un stareț care e adus înaintea juraților pentru o pricină galantă, și în care apărătorul vede nici mai mult nici mai puțin decât figura austeră a episcopului din «Les Misérables»; iată un excroc, care e asemuit de apărătorul lui cu Dante, acuzat fiind și urmărit, ca și acesta, pe nedrept, de compatrioții săi; apoi un ucigaș al amantei sale află din gura apărătorului său, la jurați, că el e un fel de Hamlet, Machbeth sau Brutus... etc.

Și revista florentină protestează pe drept cuvânt împotriva acestor dovezi de lipsă de bun simț și de bun gust la avocații țării sale. — Ea îi sfătuiește în cuvinte frumoase să nu mai socotească arta oratorică cu ușurința diletanților, și să o învețe cu aplicațiune dela marii clasici în ai oratoriei — cei engleji cu deosebire, Gladstone, bunioară. — Q.

IAROSLAV VERCHLICKY (1853 — 1912) mort acum de curând, a fost unul din cei mai iluștri reprezentanți ai literaturii cehe din zilele noastre, asupra căreia activitatea lui avu o influență considerabilă. El a îmbogățit limba și literatura țării sale punând-o pe aceasta în contact cu capodoperile internaționale și pătrunzându-i sufletul de toată viața modernă a Europei intelectuale. El a lărgit astfel orizontul poeziei cehe și a deșteptat în Boemia cultul latin al formei, dezrobind ideile de sub tutela germană.

Poet, el însuși — el lasă literaturii cehe nu mai puțin de 60 volume de poezii și 30 piese de teatru. Operile sale poetice aparțin genului liric și epic; copleșite prea adesea de prestigiul romanticilor și parnasienilor francezi, a căror influență succesivă poetul a purtat-o cu bărbăție: Victor Hugo, Leconte de Lisle, Alfred de Musset, Carducci, Leopardi. — Artă lui avu dar pentruce să îndure reproșurile critice: că e cosmopolită, că-i lipsită de originalitate, că e prea materialistă sau că are aplecare pronunțată spre erotism...

Printre operele sale mai fericite: *Tuvarovski* e un fel de *Faust* polonez; *Hilarion*, un tablou al luptei dintre Creștinism și Păgânism; *Barcocheba* și *Hippodennie* o trilogie greacă.

Traducerile, apoi, pe cari mortul de azi le-a făcut după Dante, Tasso, Ariosto, Lope de Vega, Victor Hugo, Carducci, Byron, Goethe, Schiller, Shelley, Leconte de Lisle, ș. a. — se adaugă, iarăș, la activitatea lui așa de meritoasă — culturală, mai mult decât pur artistică. Tot aci ar fi să se adauge și profesoratul său la Universitatea din Praga, unde Verchlichy ocupă catedra de literatură comparată; era apoi și secretarul Academiei cehe.

Om ieșit din popor — când împăratul Francisc Iosef îl numi membru al Camerii Seniorilor, el nu se hotărâ să ia parte la înaltul aeropag, decât o singură dată: atunci când democrația austriacă ridică glasul cerând votul universal. — R.

REVISTA REVISTELOR

Lumea financiară — și în genere toată lumea — a fost speriată săptămânile trecute de o criză care s'a manifestat printr'o scădere bruscă și neobișnuită a valorilor — și prin lipsa aurului pe piețele noastre, fapt care a silit Băncile să retragă negustorilor creditele, expunându-i astfel la încetarea plăților. Criza încă continuă; ea devine îngrijitoare într'unele orașe, ca Iași, bunioară.

Rezumăm mai la vale părerea Revistei financiare *BURSA* asupra acestui fenomen:

Două împrejurări defavorabile s'au produs în ultimul timp și dintr'insele s'au făcut două pretexte de alarmare a părții naive a publicului. Aceste împrejurări sunt: ploaia excesivă și lipsa exportului pe de o parte; iar pe de alta innăbușirea așa zisei burse din București sub greutatea unor cursuri prea umflate în mod artificial.

Nevenind vapoare, în porturile dunărene și la Constanța s'au ingrămădit cereale în valoare de vre-o 200 de milioane, cari, neputând fi încărcate, s'au produs o oarecare jenă căci nu intră aur în țară.

De aci nu urmează, însă, că rezervele acumulate în ultimii doi ani de belșug, că averile vizibile cari s'au manifestat cu atâta vigoare cu prilejul înființării atâtor întreprinderi industriale și financiare din vremea din urmă, au încetat ca prin farmec de a exista. Și totuși se petrece un fapt incontestabil: mecanismul nostru economic e în «pană». Dar mecanismul e întreg, n'are nici un defect organic și poate înfruntă drumurile cele mai grele.

Această «pană» s'a produs în mecanismul nostru financiar tocmai din cauza excesului de bine. S'au întemeiat dintr'odată prea multe bănci mici, și unica preocupare a acestora a fost: să facă afaceri cât de multe, ca să realizeze beneficii mari și să dea acționarilor, novici și nerăbdători, dividende chiar dela început. În țara noastră nu avem încă destulă statornicie în afaceri, căci averile cele mai multe sunt de dată recentă și nu au încă experiență destulă, ca să nu se emoționeze lesne.

Așa că, cum s'a auzit de război, depunătorii s'au repezit la ghișeuri ca să-și reclame banii. De aci «pana».

Alături de această împrejurare, a mai venit faptul că la bursa din București se speculase luni de zile și se urcaseră artificial unele valori la cote nefirești, nejustificate. Cursurile umflate astfel n'ar fi putut fi menținute nici în timpuri normale, căci specula se făcea pe spinarea unor cumpărători foarte slabi; dar încă la o alarmă ușoară!

Starea aceasta de lucruri este, din fericire, foarte trecătoare. Nimeni nu are intenții rele față cu cei mici și nici o bancă de a doua mână nu va fi lăsată să sufere până la capăt de urmările unei ușurințe explicabile și până la un punct scuzabile. Lucrurile își vor relua probabil chiar în primele zile ale săptămânei viitoare mersul mai mult sau mai puțin normal. Ne va fi însă, de sigur, dat să vedem extremul cellalt: excesul de prudență, care nu e mai puțin periculos decât imprudența. Acest lucru ar trebui evitat. Nu este drept ca orice deținător de acțiuni să fie împiedecat în afacerile sale, din cauza vinei speculanților fără scrupule. Reporturi se vor face, dar proporția sumelor acordate nu se va mai judecă după cursul zilei, ci după valoarea intrinsecă a titlului.

Repetăm: nimeni nu are de ce se alarma și calmul e de rigoare și la bine și la rău. Nici prea mult entuziasm, dar nici descurajare. Extremele sunt periculoase în viața economică.

D-l *Vladimir Ghica*, aduce în *CONVORBIRI LITERARE* (Sept.) *contribuții noi la biografia lui Costache Negri*, sărbătoritul de lunile trecute. E vorba de niște scrisori adresate de marele patriot către Prințul Ion Ghica, ministrul lui Vodă Cuza, fiul Domnitorului Grigorie Vodă și tatăl d-lui Vladimir Ghica.

Scrisorile, scrise în 1863, «se referă la sfârșitul perioadei ascendente a domniei lui Cuza» și privesc complicata chestiune a secularizării averilor mănăstirești, în care făcuse Negri a lucrat ca agent diplomatic al țării la Constantinopol.

Publicând aceste scrisori și făgăduind altele de-un tot așa de mare interes, d. Vladimir Ghica ține să arate și apre-

cierca sa asupra actului de care se ocupă scrisorile aceste.

Noi transcriem așa dar, ca titlu de document, cum privește un boer, un get-beget boer din vremea noastră, una din cele mai importante prefaceri sociale cu care s'a inaugurat statul nostru românesc modern :

De obicei, mai ales în faza ei terminală, pricina a fost înfățișată ca un proces de laicizare, o necesitate de politică internă și externă î făptuită prin mijloacele regaliane ale unui Stat modern, înfățișare care nu e exactă cel puțin pentru toată dezvoltarea părții întâi a crizei, și care, pentru mine personal ca și pentru mulți, n'ar fi de loc de lăudat; chiar dacă ar avea, precum este și adevărat, scuze unei necesități vitale într'o țară frustată de a cincea parte a teritoriului ei, prin manopera nelcală a unor beneficiari străini.

«Din contră, acțiunea împotriva pretențiilor grecești, mai cu seamă precum s'a dezvoltat sub Alexandru-Vodă Ghika al Munteniei, sub Știrbey, sub Grigore-Vodă al Moldovei și sub Cuza până în 1863, eră cea mai îndreptățită chiar pentru cei cari, ca mine, nu admit principiul drepturilor suverane ale Statului asupra bunurilor bisericesti. Eră o acțiune de revendicare, în limite foarte modeste, împotriva unei colosale excocherii, făptuită de greci cu ajutorul unor diplomați străini, încercând de a transforma într'o moștenire de proprietate absolută și nețarmurită, niște legate usufructuare, parțiale și condiționale; în loc de usufruct, proprietate deplină și vecinică; în loc de atribuire parțială de venituri, folosirea pretinsă a totalității și asta numai pentru desfrăul fanarioților și pentru prigonirea cașolicismului din Palestina; în loc de condițiunile imperative ale actelor etitoricești în folosul Statului și pentru binele obștesc, disprețul cel mai desăvârșit al acestor stipulațiuni, lăsând chiar în cea mai jalnică părăsire nu numai stabilimentele de binefacere de cari aveau poruncă etitoricească

de a se îngriji, ci și locașurile sfinte, bisericile și mânăstirile închinete care cădeau în ruină; refuzul încăpățânat al oreării compensațiuni pentru nerespectarea actelor de ctitorie și chiar a dispozițiunilor decretate de Puteri mă târziu. Iată tabloul întorsăturilor ce o luase chestiunea de la 1828 încoace, după ce diplomația, mai ales cea rusească (cu toate că și ea încercase un leac în Regulamentul Organic) intervenise în prioină, în chipul cel mai nenorocit, încurjând, pentru scopuri politice de o parte, prin informații defectoase de alta, pretențiunile și încercările Grecilor, cari vedeau în afacere un fel de răsplată a revoluției din 1821.

Și dacă s'a mers în practică, la sfârșit, mai departe decât ar fi trebuit, vina este încă a călugărilor greci cari în apărarea manoperilor lor nelegiuite, au refuzat orice tranzație binevoitoare, sprijiniți fiind, precum știau, de conștiințele cumpărate ale unor pașale turcești și de interesele diplomatice ale unor puteri.

În revista ȘCOALA care apare în Cernăuți, e un articol asupra d-lui Dr. I. Nistor, noul profesor de istoria Europei sud-estice la Universitatea din Cernăuți. — D. Dr. Nistor e fecior de gospodari bucovineni, licențiat în geografie și istorie, doctor în filosofie de la Viena, învățat într'ale Istoriei (a fost docent privat la Universitatea din Viena), și autor a mai multor volume de această specialitate.

E premiat al Academiei Române și membru al ei corespondent.

S'a remarcat în mijlocul Românilor noștri din Bucovina și prin activitatea sa culturală, ca președinte al Soc. studențești «Junimea», ca director al librăriei românești din Suceava și ca membru al Soc. p. cult. și lit. rom. în Bucovina.

MEMENTO

~ ~ ~ *Intâlnirile între colaboratorii noștri continuă în fiecare Sâmbătă seara între orele 5—7.*

~ ~ ~ *D-rul Alexis Carrel, șef de serviciu la Inst. Rockefeller din New-York, a reușit să facă în chip sigur operațiuni — până acum foarte periculoase — de transfuziune a sângelui. — A reușit astfel, să treacă, sângele sănătos al unui bărbat în artera copilului acestuia, care se află pe moarte; după o jumătate de ceas copilul și-a căpătat viața, a început să țipe de foame — sculându-se astfel cu adevărat din mormânt.*

~ ~ ~ *D-rul Raphaël Dubois, profesor la facultatea de științe din Lyon, publică un studiu în care arată că a observat răsul la animale. Studiul îl întovărășește cu fotografiile.*

~ ~ ~ Un articol din „La Nature” cercetează fenomenul zăpezii colorate. Astfel s'a găsit zăpadă roșie, galbenă, galbenă verzuie, neagră, albastră și brună violetă. Coloratura ei e datorită unor specii de alge sau altor organisme microscopice. — Toată această mică lume trăește de minune în zăpadă, din pulberea pe care o aduce vântul și în care se găsec grăunțe de polen și alte vegetale.

~ ~ ~ Turburării pe cari o simt cei ce nu-s obișnuiți să vorbească în fața unui public numeros — i s'a zis *agorafobie*. Ea e o infirmitate; și se datorește bulbului rachidian. Se manifestă prin palpitații, congestii cerebrale sau degongestii, transpirație, spasmuri ale membrelor și pierderea subită a memoriei. — D-rul Pierre Bonnier, a comunicat Societății franceze de biologie că a reușit să vindece complet agorafobia, influențând bulbul cu pricina prin una sau mai multe cauterizări nazale.

~ ~ ~ Natalitatea e în descreștere și în Germania ca și în Franța. Astfel natalitatea din 1911, e în minus cu 34.000 față de cea din 1910; cu 65.000 față de cea din 1900 și cu 84.000 față de 1908, la o populație de 40 milioane. În 10 ani coeficientul nașterilor a scăzut cu 7.2‰ — deci mai mult ca în Franța, unde acest coeficient în 40 ani a scăzut cu 6‰.

~ ~ ~ În Germania se studiază metodic emigrarea păsărilor călătoare, legându-le inele de aluminiu cu notațiuni, de un picior. Cu chipul acesta s'a putut afla calea pe care o parcurg de pildă berzele: peste Dardanele în Siria și de aci în Africa, înaintând până în Colonia Cap. Cea mai lungă cale făcută de o pasăre însămnată e de 9600 km.

~ ~ ~ Profesorul Frech, de geologie, dela Breslau, a făcut scoțeaală că *zăcămintele de cărbuni* din Germania, vor îndestula încă pentru cel puțin o mie de ani; pe când cele din Anglia în 250 ani vor fi complet secătuite.

~ ~ ~ Monumentul lui Oscar Wilde, în jurul căruia se iscase neînțelegeri, mai ales cu privire asupra „moralității” concepții artistice a sculptorului, va fi inaugurat, însăfârșit, în toamna aceasta. El e așezat în cimitirul Père-Lachaise din Paris.

~ ~ ~ În Florența se va întemeia în curând un *Muzeu Dante*. Tot în Florența se mai găsec: o revistă cu titlul „Dante”, un ziar „Dante”, o societate „Dante” și o „Casa di Dante”.

~ ~ ~ A murit dr. Franz Hartmann, teosof și cercetător al științelor oculte. Lasă în urma lui 70 volume scrise în limba germană și 60 volume scrise în englezește — toate de știința teosofică Răposatul teosof era și director al revistei lunare *Neue Lotusblüten* (Noile flori de nufăr).

~ ~ ~ A murit unul din cei mai de samă comentatori ai lui Shakespeare, dr. Horace Howard Furness din Filadelfia, unde era și președintele societății Shakespeareane.

~ ~ ~ *Valoarea totală a comerțului României*, pe anul 1910, a fost de un miliard 26 milioane 220.448 lei. — Din această sumă 60‰ revine exportului și numai 40‰ importului.

~ ~ ~ O fabrică din Elberfeld pretinde a fi realizat *sinteza cauciucului*, obținând din acetilen un produs elastic ca și cauciucul natural. Păcat doar că acest cauciuc artificial are să coste mai mult ca cel natural. Rămâne deci din această descoperire doar interesul pur științific.

~ ~ ~ Ultimul no. din *Mercure de France*, marea revistă pariziană, cuprinde și *Lettres Roumaines* semnate de d. Marcel Montandon. Se vorbește de moartea lui Caragiale; de volumele d-lor N. Zaharia, Octav Minar și Al. G. Soutzo asupra lui Eminescu; de Riria și de lovitura adusă naționalității noastre din Ardeal, prin bula papală cunoscută.

~ ~ ~ *Paul Fla'*, un scriitor care stă departe de orice coterie și care judecă lucrurile în afară de modă ci doar din punctul de vedere al artei, și oarecum din al moralei, a adunat într'un volum, sub titlul *Figures du Théâtre Contemporain*, (edit. Sansot, 3.50) — articole de critică împărțite în trei categorii: *Teatrul Idealist*, al lui d'Annunzio, Maeterlinck, Edouard Schuré și Joséphin Péladan; *Teatrul în versuri*, al lui Rostand, Jean Richepin și Catulle Mendès; *Teatrul de dragoste*, al lui Porto-Riche, Lemaître, Lavedan, Donnay și Bataille.

~ ~ ~ Socotită ca un mijloc de popularizare a chestiunilor militare — și din prefață se vede că numai acest gând l-a avut autorul — „*Cariera Militară*”, a d-lui George V. Haneș, e o carte venită la timp.

MERCURE DE FRANCE

26, Rue de Condé, Paris

Directeur: ALFRED VALLETTE

Littérature, Poésie, Théâtre, Musique, Peinture, Sculpture, Philosophie, Histoire, Sociologie, Sciences, Voyages, Bibliophilie, Sciences occultes, Critiques, Littérature étrangère, Revue internationale de la Quinzaine.

Le *Mercure de France* est dans sa vingt et unième année. Il paraît le 1-er et le 16 de chaque mois et forme tous les ans six volumes.

Le *Mercure de France* occupe dans la presse française une place unique: il participe de la revue et du journal. Pour juger de sa diversité, il suffit de parcourir quelques-uns de ses sommaires et la liste des 50 chroniques que, sous le titre de *Revue de la Quinzaine*, il publie selon un roulement méthodique. Cette *Revue de la Quinzaine* s'alimente à l'étranger autant qu'en France; elle offre un très grand nombre de documents et constitue une sorte d'encyclopédie au jour le jour du mouvement universel des idées.

Il n'est peut-être pas indifférent de signaler qu'il est celui des grands périodiques français qui coûte le moins cher, puisque le prix de son abonnement excède à peine celui des journaux à un sou.

VENTE AU NUMÉRO ET ABONNEMENT

Les abonnements partent du premier des mois de janvier, avril, juillet et octobre.

France :	Etranger :
Le numéro 1 fr. 25	Le numéro 1 fr. 50
Un an 25 fr.	Un an 30 fr.
Six mois 14 fr.	Six mois 17 fr.
Trois mois 8 fr.	Trois mois 10 fr.

ABONNEMENTS DE TROIS ANS

France 65 fr. | Etranger 80 fr.

Envoi franco sur demande d'un numéro spécimen.

Editeurs :

ZANICHELLI de Bologna, ALCAN de Paris, ENGELMANN de Leipzig, WILLIAMS et NORGATE de Londres.

„SCIENTIA“

REVUE INTERNATIONALE DE SYNTHÈSE SCIENTIFIQUE

PARAISANT TOUS LES DEUX MOIS

(6 numéros par an de 240 à 250 pages chacun)

Direction: G. BRUNI — R. DIONISI — F. ENRIQUES
R. GIARDINA — E. RIGNANO

Scientia fondée en vue de contrebalancer les fâcheux effets de la spécialisation scientifique à outrance. Elle publie des articles qui se rapportent aux branches diverses de la recherche théorique, depuis les Mathématiques jusqu'à la Sociologie, et qui tous sont d'un intérêt général: elle permet ainsi à ses lecteurs de se tenir au courant de l'ensemble du mouvement scientifique contemporain.

Scientia, qui est dans sa sixième année d'existence, a conquis du premier coup la faveur du monde savant, grâce à la collaboration qu'elle s'est assurée des autorités scientifiques les plus éminentes de l'Europe et de l'Amérique. Elle a publié, outre les articles de ses directeurs: MM. Bruni, Enriques, Dionisi, Rignano, des travaux de MM. Much, Poincaré, Picard, Tannery, Borel, Boutroux, Volterra, Levi-Civita, Zeuthen, Arrhenius, George Darwin, Schiaparelli, Celoria, Seeliger, Lowell, Maunder, Crommelin, Eddington, Fowler, Bohlin, Poincaré, Moreux, Herz, Suess, Chwolson, Ledebur, Righi, Bouasse, Brunhes, Ritz, Lungevin, Fabry, Zeemann, G. H. Bryan, Soddy, Ostwald, Nernst, Wallerant, Lehmann, Sommerfeldt, Ciancician, Abegg, Bayliss, Höber, Bottazzi, Fredericq, Demmer, Boruttan, Foà, Galeotti, Ebstein, Asher, Raffaele, Delage, Cavillery, Rabaud, Le Dantec, Semon, Driesch, Pearl, Hartog, Russel, Wiesner, Huberlandt, Constantin, Ziegler, Uexküll, Behe, Sherrington, Bohn, Pitron, Claparède, Janet, Rey, Fikler, Hoernes, Sollas, Jespersen, Meillet, Simmel, Ziehen, Cunningham, Westermarck, Kidd, Landry, Edgeworth, Bonar, Pareto, Loria, Carver, Fisher, Sombart, Oppenheimer, Scialoja, Ph. Sagnac, Salomon Reinach, Guignebert, Loisy, etc.

Scientia joint au texte principal, portant les articles dans la langue de leurs auteurs, un supplément avec la traduction française de tous les articles allemands, anglais et italiens. Elle est ainsi accessible à quiconque connaît la seule langue française.

Prix de l'abonnement :

30 francs, — 24 mk., — 24 sh.
Direction et Rédaction: Milan, Via Aurelio Saffi, 11.

BANCA ILFOV

SOCIETATE ANONIMA

CAPITAL DEPLIN VĂRSAT 3.000.000 LEI

:: BUCUREȘTI ::

No. 12, Strada Lipscani No. 12

Diracțiunea: VICTOR BIBERIA

REGULAMENTUL LIVRETELOR DE ECONOMIE

Art. 1. — Banca Ilfov Societate anonimă, primește bani spre fructificare cu libret de economie, plătiind depunătorilor o dobândă de 5 la sută.

Art. 2. — Livretul de cont-current este personal și netransmisibil. În caz de pierdere, distrugere sau distrugere, proprietarul plăgușă se va conforma legii pentru anularea livrelor la purtător. Nimeni nu poate avea mai mult de un livret.

Art. 3. — Livretul nu poate intruce suma de zece mii lei.

Atât sumele vărsate cât și cele retrase în baza livretului, nu pot fi mai mici de 20 lei.

Art. 4. — Dobânzile încep a curge a doua zi după depunere și se socotesc până în prezenta retragerii.

Art. 5. — Retragerile se pot efectua în orice zi de lucru și a-nume până la lei 1000. la cerere fără avis.

De la 1000—3000 lei după un avis prealabil de 5 zile; de la 3000—5000 lei după un avis prealabil de 10 zile; de la 5000—10.000 lei după un avis prealabil de 20 zile.

Art. 6. — Secretul cel mai strict se păstrează asupra operațiunilor de depuneri și retrageri de bani.

Art. 7. — Banca își rezervă dreptul de a modifica când va crede de cuviință orice articol din prezentul regulament, printr-un avis prealabil de 15 zile publicat în „Monitorul Oficial“

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

I. I. Niculescu-Dorobanțu, președ. membru
Emit Labovary, membru
I. N. Pillat, „
V. Biberia, „
N. Filitis, „
I. Gruelf, „
I. Simionescu-Rimniceanu „

I. Luca-Niculescu, censor
Gh. Deșlia, „
D. D. Marinescu-Bragadiru, „
M. Kalinderu, censor suplent
I. Ionescu, „
C. Mureșeanu, „

LIBRAIRIE FÉLIX ALCAN, 108, Boul. Saint-Germain Paris (VI)

BIBLIOTHÈQUE DE PHILOSOPHIE CONTEMPORAINE

Derniers volumes parus:

- La Conscience collective et la Morale, par A. BAUER (couronné par l'Institut. 1 vol. in-16, 2 fr. 50
- La Philosophie affective, par J. BOURDEAU, correspondant de l'Institut. 1 vol. in-16 2 fr. 50
- Le Sens et la valeur de la vie, par R. EUCKEN professeur à l'Université d'Éna. Traduit par M. A. HULLET et A. Leicht. Avant-propos de M. H. BERGSON, de l'Institut. 1 vol. in-16, 2 fr. 50
- Jean-Jacques Rousseau et sa philosophie, par H. HOFFDING professeur à l'Université de Copenhague. Traduit par J. de COUSSANGE. 1 vol. in-16 2 fr. 50
- Esquisse d'une philosophie de la nature, par A. JOUSSAIN, 1 vol. in-16 2 fr. 50
- Une Philosophie nouvelle: Henri Bergson, par E. LE ROY. 1 vol. in-16, 2e édition 2 fr. 50
- Les Étapes de la philosophie mathématique, par LÉON BRUNSCHVICG, docteur ès lettres, professeur agrégé au Lycée Henri IV. 1 vol. in-8 10 fr.
- Les Formes élémentaires de la vie religieuse. Le Système totémique en Australie, par E. DURKHEIM, professeur à la Sorbonne. 1 vol. in-8, avec carte hors texte 10 fr.
- Contre la Métaphysique. Questions de méthode, par F. LE DANTEC, chargé du cours de biologie générale à la Sorbonne. 1 vol. in-8 3 fr. 50
- La Survivance humaine. Etude de facultés non encore reconnues. Par SIR OLIVER LODGE. Trad. du Dr. H. Bourbon. Préface de J. Maxwell. 1 vol. in-8 5 fr.
- Le Langage et la verbomanie. Essai de psychologie morbide, par OSSIP LOURIE, professeur à l'Université nouvelle de Bruxelles. 1 vol. in-8 5 fr.
- La Philosophie allemande au XIX^e siècle, par MM. C. ANDLER, V. BASCH, J. BENRUBI, C. BOUGLÉ, V. DELBOS, G. DWELSHAUVERS, B. GROETHUYSEN, H. NORERO. 1 vol. in-8 5 fr.
- L'Année philosophique, 22^e année, 1911, par F. PILLON lauréat de l'Institut. 1 vol. in-8 5 fr.
- L'Honneur. Sentiment et principes moraux, par E. TERRAILLON, docteur ès lettres, professeur au lycée de Carcassonne. 1 vol. in-8 5 fr.
- Devoir et durée. Essai de morale sociale, par J. WILBOIS. 1 vol. in-8 7 fr. 50

BANCA COMERCIALA

DIN TURNU SEVERIN

CAPITAL 1.000.000 LEI :: REZERVE 220.000 LEI

Mișcarea generală a afacerilor pe 1910, lei 63 milioane

Face următoarele operațiuni:

PRIMEȘTE ORICE SUME LA ECONOMIE

Sumele pot fi retrase în total sau în parte

• Dobânda se poate ridica și fără capital din 3 în 3 luni

Dobânzile se trec la capete la sfârșitul fiecărui an

IMPRUMUTĂ PE POLIȚE

Imprumută pe Bonuri,

Mandate de ale Statului, Județului și Comunei

Plătește și scontează cupoane și bonuri eșite la sorți

Casă de schimb :: Incasări de polițe

Avansuri în cont curent pe gaj de cereale

:: Face plăți în țară și străinătate ::

Emite scrisori de credit asupra piețelor importante din Europa.

Președinte, T. COSTESCU

Director, I. GIURESCU

SANATORIUL Dr. GEROTA

OPERAȚIUNI SI FACERI

BUCUREȘTI, BULEVARDUL FERDINAND No. 48

TELEFON 1/44

Cel mai mare și mai complet
Sanatoriu de Chirurgie din țară

Special construit pentru boalele **CHIRURGICALE,**
GENITO-URINARE,

:: **BOALE DE FEMEI, FACERI ȘI VENERIENE** ::

Cu 2 săli de operație,

2 săli de pansamente,

Razele Röntgen

și toate aparatele și instrumentele necesare operațiilor generale și speciale.

Tratamentul sifilisului prin injecțiuni intravenoase

• u medicamentul **ERLICH (606)** •

LOTERIA PRIVILEGIATĂ PE CLASE

REGATULUI ROMAN

CONSILIUL DE ADMINISTRATIE

Președinte, General Dr. Theodor

Director, Mavrod

Post ministru Plenipotențiar

Membrii: {
N. Xenopol
M. Sipsom
Gr. Cantacuzino
Jl. Orăscu
Adrian Magheru

Delegatul Ministerului, I. CEZARESCO

CENZORI {
Take Polierat
Pascal Toncescu

Sediu, CALEA VICTORIEI, Vis-à-vis de Biserica Albă

NUMEROASE ȘI MARI CĂȘTIGURI

Publicul • îndemnat să joace, căci pe lângă marile șanse de câștig, contribuie la câștiguri și întreținerea de spitale

REVUE POLITIQUE ET LITTÉRAIRE REVUE BLEUE

PARAISANT LE SAMEDI

FONDÉE EN 1863

PRIX DU NUMERO: 60 CENTIMES

PRIX DE L'ABONNEMENT

A la Revue Politique et Littéraire (Revue Bleue) seule.

Union Postale Trois mois Six mois Un an
12 fr. 20 fr. 55 fr.

A la Revue Politique et Littéraire (Revue Bleue) et à la Revue Scientifique (réunies).

Union Postale Trois mois Six mois Un an
18 fr. 35 fr. 55 fr.

On s'abonne dans les Bureaux de Poste et aux Bureaux de la Revue Politique & Littéraire (Revue Bleue) et de la Revue Scientifique

41 bis, RUE DE CHATEAUDUN — Paris.

Ciocolata si Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători